Pedagogická fakulta
Faculty of Education
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
University of South Bohemia in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Pedagogická fakulta
Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Příčiny drop-outu u volnočasových aktivit dětí

Causes of dropout in children's leisure activities

Vypracoval: Andrea Hotová
Vedoucí práce: Mgr. Martina Blažková

České Budějovice 2023

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci na téma Příčiny drop-outu u volnočasových aktivit dětí jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích ..... ……

Andrea Hotová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat Mgr. Martině Blažkové za odborné vedení mé bakalářské práce, cenné připomínky a vstřícnost. Dále bych chtěla poděkovat všem respondentům, kteří byli ochotni vyplnit dotazník a poskytli mi tak možnost nahlédnout do této problematiky.

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na problematiku drop-outu dětí staršího školního věku od volnočasové aktivity. Práce zjišťuje, z jakých konkrétních důvodů děti v tomto věku od svých volnočasových aktivit upouštějí. Téma volného času a jeho náplně je aktuální, volný čas je nedílnou součástí života dětí, je tedy důležité, zabývat se otázkou, proč od volnočasové aktivity upouštějí a co jim může napomoci v jejich setrvání.
Teoretická část se věnuje tématu volného času, jeho definici a funkci, dále výchově ve volném čase a činitelům, jež volný čas ovlivňují. Poslední část blíže vymezuje specifika kategorie dětí staršího školního věku a jejich volného času. Empirická část je prováděna výzkumným šetřením pomocí dotazníků, které vyplnili respondenti škol základních a středních. Věnuje se problematice trávení volného času dětí, jejich volnočasovým aktivitám, časové náročnosti, motivaci, a především se zaměřuje na problematiku drop-outu od těchto aktivit.

Klíčová slova

Volný čas, výchova ve volném čase, pubescent, zájem, organizované trávení volného času

Abstract

The bachelor thesis focuses on the issue of drop-out of older school-age children from leisure activities. The thesis investigates the specific reasons why children at this age drop out of their leisure activities. The topic of leisure time and its content is a topical one, leisure time is an integral part of children's lives, so it is important to address the question of why they drop out of leisure activities and what can help them stay in them.

The theoretical part deals with the topic of leisure, its definition and function, as well as leisure education and the factors that influence leisure. The last part defines in more detail the specificities of the category of older school-age children and their leisure time. The empirical part is carried out by means of a research survey using questionnaires completed by respondents from primary and secondary schools. It focuses on the issue of children's leisure time, their leisure activities, time demands, motivation, and above all it focuses on the issue of drop-out from these activities.

Key words

Leisure, leisure education, pubescent, interest, organized leisure

Obsah

Úvod **8**

Teoretická část **9**

1 Volný čas **9**

1.1 Volný čas a jeho definice 9

1.2 Funkce volného času 10

1.3 Funkce výchovy ve volném čase 10

1.4 Volný čas dětí a mládeže a jeho specifika 11

1.5 Zájmové činnosti 12

1.5.1 Dělení zájmových činností 13

2 Výchova ve volném čase **15**

2.1 Výchova formální, informální, neformální 15

2.2 Organizovanost výchovného působení 16

2.3 Cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase 17

2.4 Požadavky na výchovu volného času 18

3 Činitelé ovlivňující volný čas **21**

3.1 Zařízení pro mimoškolní výchovu 21

3.2 Pracovníci volného času 23

3.2.1 Vztah vychovatele a mladého člověka 24

3.3 Vliv rodiny na volnočasové aktivity dítěte 25

4 Děti staršího školní věku a volný čas **26**

4.1 Vývojová specifika dětí staršího školního věku – pubescence 26

4.1.1 Vývoj vztahů pubescenta 27

4.1.2 Puberta jako období krize 28

4.2 Volný čas dětí staršího školního věku 29

4.3 Motivace pro volbu volnočasové aktivity 30

Praktická Část **32**

5 Výzkumné šetření **32**

5.1 Cíle výzkumu 32

5.2 Výzkumné otázky 32

5.3 Výzkumný vzorek 32

5.4 Výzkumné metody 32
5.5 Výzkumné hypotézy 33
6 Interpretace dat 35
7 Diskuse 46
Závěr 48
Použitá literatura 49
Seznam použitých zkratek 51
Seznam grafů 52
Seznam příloh 53

Úvod

Volný čas a způsob jeho trávení hraje důležitou roli v životech nás všech, neboť nás určitým způsobem formuje a má velký podíl na tom, kým jsme. Každý by tak měl mít své zájmy, které ho uspokojují a napomáhají rozvoji jeho osobnosti. Při utváření vztahu k aktivitám volného času je klíčové dětství, jelikož právě děti mají spoustu volného času a měli by být vedeni k jeho využívání, aktivitami, které je naplňují. Volný čas dětí a mládeže má svá určitá specifika, mezi které patří pedagogické ovlivňování, jež je žádoucí z výchovných důvodů. Předmětem této práce jsou z tohoto důvodu především aktivity organizované, které se uskutečňují pravidelně, pod odborným vedením dospělého pedagogického pracovníka.

Pro podstatnou roli volného času v našich životech je důležité zabývat se tím, proč děti mají tendenci od těchto volnočasových aktivit upouštět. Tento jev, jak již naznačily uskutečněné výzkumy, je specifický především pro děti staršího školního věku, tedy žáky druhého stupně základních škol, kteří v tomto období procházejí pubescencí, jež je s největší pravděpodobní právě jeden z ovlivňujících faktorů, který zanechání aktivity ovlivňuje. K tomuto tématu mě přivedla i osobní zkušenost, již několikátým rokem působím jako lektor v tanečním studiu a všímám si, že právě velká část zmíněné věkové kategorie od tancování upouští a mnohdy jen z důvodu, že daný čas nechtějí trávit organizovaně, přičemž tanec je bavit nepřestal.

Hlavním cílem této bakalářské práce je charakterizovat a analyzovat způsoby trávení volného času dětí staršího školního věku. Dále se práce pokusí zjistit, z jakých konkrétních důvodu tyto děti od svých aktivit upouštějí a zda je to skutečně nejčastěji ve starším školním věku.

Bakalářská práce je rozdělena na dvě části, část teoretickou a praktickou. Teoretická část je rozdělena do čtyř hlavních kapitol, přičemž kapitola první se věnuje volnému času, jeho definici a funkci, zaměřuje se na volný čas mládeže a jeho specifika a představuje různé zájmové činnosti a jejich dělení. Druhá kapitola postihuje výchovu ve volném čase, její cíle, podmínky a požadavky, aby byla účinnou. Činitelům, jež ovlivňují volný čas dětí, jako jsou zařízení pro mimoškolní výchovu, pracovníci volné času či rodina, se věnuje kapitola třetí. Část čtvrtá je zaměřena na klíčovou skupinu této práce, tedy děti staršího školního věku, jejich vývojová specifika a volný čas.

Část praktická se věnuje metodologii výzkumu, největší část je věnována anonymnímu dotazníku, jež vyplnili žáci druhého stupně základních škol a první a druhé ročníky škol středních. Data z dotazníku jsou v této části následně vyhodnocena a interpretována.

Teoretická část

1 Volný čas

1.1 Volný čas a jeho definice

Pojem volný čas může v každém z nás vyvolat rozlišnou představu, neboť každý ho tráví rád určitým způsobem. Pro někoho to může být čas strávený s jejich blízkými, nebo naopak o samotě. Některým na mysli utkví nejrůznější činnosti, počínaje sportem, přes četbu až k relaxaci.
Mnozí z nás mají v dnešní době to štěstí, že se identifikují svou prací či studiem, a tento čas pro ně tudíž není jen povinností, nýbrž i časem vlastní seberealizace a uspokojení. Nejedná se tedy jen o nutnost kvůli obživě, ale i o určitou formu zábavy, která rovněž svým způsobem patří pod pojem volného času (Kaplánek et al., 2022).
Dle Pávkové a kol. (2002) se pod pojem volného času řadí zkrátka vše, co zahrnuje aktivity odpočinkové a rekreační, zábavu, zájmovou činnost, dobrovolné vzdělání či dobrovolné společensky prospěšné činnosti a veškeré časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

Každý dospělý jedinec má povinnosti, které musí plnit a rovněž děti školního věku podstatnou část svého času tráví ve škole a přípravou na vyučování. Volný čas je tedy opakem doby pracovní. Jde o čas, kdy nemáme povinnosti a naplňujeme jej aktivitami nám příjemnými. Přesněji se však jedná o „činnost, do níž člověk vstupuje s očekáváními, účastní se jí na základě svého svobodného rozhodnutí a která mu přináší příjemné zážitky a uspokojení“ (Hofbauer, 2004, s.13).

Jak uvádí Němec a kol. (2002, s.17), je to čas, kdy „je člověk sám sebou, nejvíce patří sám sobě, kdy koná převážně svobodně a dobrovolně činnosti pro sebe, popř. pro druhé, ze svého vnitřního popudu a zájmu.“

Dalo by se říct, že v současné době Hofbauerovo vymezení volné času vůči práci není již tak aktuální, jako tomu bylo především dříve. Neboť pro některé jedince volný čas nemusí být nutně opakem doby pracovní, především pokud ve své práci spatřují smysl a naplňuje je, jedná se tedy o aktivitu příjemnou, z níž si odnáší uspokojení. O něco aktuálnější by v současné době byla tedy charakteristika Němcova, kdy platí, že tyto činnosti děláme z našeho svobodného rozhodnutí a přesvědčení.

1.2 Funkce volného času

Volný čas má pro lidi své důležité funkce, které naplňuje. Roger Sue (in Hofbauer, 2004), který je francouzským sociologem volného času, uvádí čtyři základní složky funkce volného času. Funkci **psychosociologickou**, která má za cíl uvolnění člověka, zábavu a rozvoj. **Sociální**, jež nám napomáhá se socializací jedince. **Terapeutickou**, která souvisí se zdravím životním stylem. A funkci **ekonomickou,** ta je patřičně doceňována až v posledních letech, protože dříve byl volný čas pokládaný za promarněný a neužitečný. V poslední době však její význam stoupá, jelikož odpočinutý člověk podá při výkonu svého zaměstnání lepší výsledky.
Německý pedagog volného času Horst W. Opaschowski (in Hofbauer, 2004) se komplexně zabýval funkcemi volného času. Za základní považuje **rekreaci** (uvolnění a zotavení), **kompenzaci** jako odstraňování frustrací a zklamání, **výchovu a další vzdělávání**, **kontemplaci**, což pojímá jako hledání smyslu života, **komunikaci** (sociální kontakty a partnerství), **participaci,** ve smyslu podílení se na vývoji společnosti, **integraci**, jako stabilizaci života rodiny a vrůstání do společenských organismů, **enkulturaci**, což je kulturní rozvoj sebe samých a tvořivé vyjádření prostřednictvím umění, sportu a dalších činností.
Alexandr Kamiński (in Hofbauer, 2004), polský sociolog, se také zabýval funkcemi volného času a vymezil tři složky, které spolu vzájemně souvisejí. **Odpočinek**, **zábavu a aktivity, které rozvíjejí osobnost**.

1.3 Funkce výchovy ve volném čase

Volný čas plní v životě člověka své podstatné funkce, jež byly vymezeny výše. Svou důležitou roli, především v životě dětí, má volný čas, který zde zastává i **funkci výchovy**[1]. Její jednotlivé funkce jsou všechny neméně důležité, neboť se vzájemně prolínají.
Jako první je to dle Bendla (2015) funkce **výchovně-vzdělávací**, jejíž podstatou je záměrné a cílevědomé ovlivňování dětí. Kdy v rámci zájmových skupin dochází k nenásilnému sociálnímu učení, kde si děti mají osvojit dovednosti pro svůj budoucí život ve společnosti.
Druhou funkcí volného času je funkce **zdravotní**, která podporuje zdravý životní styl a má pro vychovávané velký význam, jež se odráží na jejich stránce fyzické, duševní a sociální. Zejména u dětí školního věku je velmi důležité zařazování pohybových aktivit. Dalším důležitým bodem je podnítit u nich již v tomto věku základy pro zdravé stravování a dodržování hygienických pravidel.

[1] Zde je důležité vymezit rozdíl mezi pojmy:
Výchova ve volném čase = pedagogické ovlivňování volného času
Výchova k volnému času = kompetence k jeho trávení, aby se jedinec naučil využívat potenciál toho času

Další důležitou funkcí je funkce **sociální**, při které si většina rodičů vybaví, že má za cíl dohled nad dětmi a zajištění jejich bezpečnosti, při jejich nepřítomnosti. Její funkce je však mnohem rozsáhlejší, neboť díky ní mají děti možnost navazovat nová přátelství a sociální vztahy, které je třeba budovat již od útlého věku. Tato funkce by vychovávané měla pomoci připravit pro budoucí očekávané životní role.
Poslední zmíněnou funkcí je funkce **preventivní**, která má za cíl předcházet negativním jevům typu lhaní, záškoláctví, vandalismus, drogy, agresivita či šikana. Vhodně zvolené volnočasové aktivity tak mohou být určitou primární prevencí před těmito nežádoucími jevy. U dětí, které mají vyprofilované své zájmy a pravidelně se jim věnují, existuje menší pravděpodobnost podlehnutí špatným vzorům. Tyto negativní jevy je lépe předcházet, nežli je zpětně napravovat.

1.4 Volný čas dětí a mládeže a jeho specifika

Volný čas dětí a mládeže má určitá specifika, neboť z výchovných důvodů je žádoucí jeho pedagogické ovlivňování. Děti ještě nemají dostatek zkušeností, rovněž se nedovedou samy orientovat ve všech oblastech zájmových činností a z tohoto důvodu potřebují citlivé vedení.
Pro fungování musí ono vedení být nenásilné. Pokud by vedení bylo násilné, může hrozit riziko zprotivení si volnočasových aktivit a následné neutvoření si pozitivního vztahu k těmto aktivitám obecně. Což nese do budoucího života těžko napravitelné škody, které si jedinec může nést po celý život, neboť právě volný čas výrazně formuje a utváří osobnost člověka. Rovněž by ona násilnost byla v rozporu se svobodou a dobrovolností, která se s volným časem pojí, kdy primárně každá osoba je zodpovědná za to, jak s tímto časem chce naložit a naloží (Bauman, 2012).
Činnosti, které dítěti nabízíme musí být přitažlivé a pestré. A téměř nejdůležitějším bodem je, že účast na nich je dobrovolná.
Míra ovlivňování volného času dětí a mládeže závisí na jejich věku, mentální a sociální vyspělosti a následně i na charakteru rodinné výchovy.

Děti mají poměrně hodně volného času a svůj volný čas tráví v nejrůznějších prostředích. Může to být jejich domov, škola, nebo různé společenské instituce a organizace. Velké množství dětí tráví své volné chvíle ve veřejných prostranstvích někde venku, na ulici, často bez jakéhokoli dohledu či zájmu dospělých. Tato situace je značně neuspokojivá, neboť ohrožuje výchovu dětí a mnohdy i jejich bezpečnost.

Společnost by měla mít zájem na tom, jak dětí tráví svůj volný čas. Na prvním místě jde o záležitost dané rodiny, ta však není schopna výchovu plně zabezpečit. Pro tuto funkci nemá dostatek času, potřebného materiálního vybavení a odbornou kvalifikaci. Rodina také nemůže uspokojit potřebu zejména dospívajících sdružovat se ve skupinách vrstevníků. Kvalitní výchova dětí a mládeže v jejich volném čase je velice důležitá, neboť má i preventivní význam a neměla by být podceňována (Pávková et al., 2002).

V současné době by se dalo říct, že trávení volného času venku vystřídaly především mediální aktivity, které v životech mladých sehrávají klíčovou globální roli. Jedná se dnes o běžnou každodenní aktivitu dětí staršího školního věku, kdy svůj volný čas tráví především s telefonem v ruce, s počítačem, tabletem či před televizorem. Nejčastěji se pak jedná o sledování videí, hraní her a chatování s kamarády, kdy hovoříme o pasivním trávení volného času.
Roli zde hraje především vzdělání rodičů, přičemž obecně děti rodičů s vyšším vzděláním tráví s médii méně času než děti rodičů, kteří nezískali maturitní vzdělání. Vzdělanější rodiny mají volný čas více strukturovaný a využívají tak více různých volnočasových nabídek a větší množství času zaplňují společensko – kulturními aktivitami. „Čím více času dítě tráví s médii, tím méně má vyprofilovanou oblast zájmů. Z toho se dá vyvodit, že trávení času převážně s médii málo rozvíjí osobnost dítěte a zřídkakdy motivuje k zájmovým činnostem.“
Dnešní generace a jejich mentalita je jak vidno zcela odlišná, oproti ve srovnání s minulým stoletím, kdy mezi oblíbené činnosti dětí patřilo „jít ven“ nebo s oblibou sáhly po knize (Kaplánek et al., 2022).

1.5 Zájmové činnosti

„Zájmové činnosti chápeme jako cílevědomé aktivity zaměřené na uspokojování a rozvíjení individuálních potřeb, zájmů a schopností. Mají silný vliv na rozvoj osobnosti i na správnou společenskou orientaci“ (Pávková et al., 2002, s. 92). Čáp a Mareš (2001) definují zájem jakožto momenty, které přispívají k radostnému, vnitřně bohatému životu, který je přínosný pro jednotlivce i celou společnost. Naproti tomu nedostatek zájmů souvisí s životní nespokojeností, nudou a mnohdy hraničí až s nežádoucími či patologickými formami života. U dětí a dospívajících se nedostatek zájmů často pojí s výchovnými, kázeňskými a prospěchovými problémy.
Zájmy jsou vlastnostmi aktivačně-motivačními, jež vedou osobnost k aktivitě a vyvolávají pohnutku k činnosti zaměřené určitým směrem. Mají těsnou vazbu na vlohy a schopnosti člověka, které jsou podmiňující pro úspěšné vykonávání nějaké činnosti. Vlohy a schopnosti mají ve vztahu k zájmům význam nejen pro jejich vznik, ale i pro jejich rozvíjení

a zdokonalování. Jedinec zpravidla rozvíjí zájmy v těch oblastech, v nichž bývá úspěšný a dosahuje uspokojení z dané činnosti. Z tohoto důvodu je velice důležitý vztah k dané činnosti, který se projevuje přikládáním zvláštní hodnoty předmětu svého zájmu a schopností vyvinout úsilí při dosahování cíle a překonávání překážek.

Pávková a kol. (2002) zájmy dělí podle **úrovně činnosti** na **aktivní** a **receptivní**. Jako aktivní zájmy se označují ty, při nichž jedinec sám vyvíjí činnost a produkuje nějaké hodnoty. Předmětem svého zájmu se v tomto případě zabývá aktivně. Receptivní zájmy jsou takové, při nichž je činnost omezena pouze na vnímání předmětu zájmu. V případě receptivních zájmů hrozí nebezpečí pasivity a konzumního vztahu.

Podle **intenzity zájmu** se určuje jeho kvalita. Zde se rozlišují **zájmy hluboké** a **povrchní**. Hloubkou míníme úsilí, které dotyčný vynakládá na uspokojení zájmu. Hluboké zájmy na jedince silně působí, ovlivňují jej a obohacují jeho citový život.

Z hlediska **časového trvání** je řeč o **krátkodobých, dočasných** či **přechodných zájmech**, jejichž protikladem jsou **zájmy trvalé**. Intenzita zájmu a délka jeho trvání je silně ovlivněna vývojem osobnosti a jejím zráním.

Zájmy se dále dělí dle **stupně koncentrace** na zájmy **jednostranné** a **mnohostranné**.

Mohou být označeny rovněž za **zájmy žádoucí** a **nežádoucí**, a to z hlediska **společenských norem**. Nežádoucí zájmy nejsou slučitelné s obecně platnými společenskými nebo právními normami a tento volný čas nenaplněný zájmem může být mnohdy příčinnou patologického chování. Zatímco pedagogicky motivované a řízené zájmové činnosti vedou k sociálně žádoucímu rozvoji osobnosti. Výchova ke zdravému a společensky žádoucímu trávení volného času v dětství je účinnější a méně finančně náročná než následná převýchova narušených jedinců (Pávková et al., 2002).

1.5.1 Dělení zájmových činností

Zájmové činnosti se tradičně dělí dle **obsahu** na činnosti (Pávková et al., 2002):

- **Zájmové činnosti společenskovědní** – vedou k poznání aktuálního společenského dění a rovněž zasahují i do historických souvislostí. Jsou zaměřeny především na výchovu k vlastenectví, k partnerství, sběratelství a jazykovědě.
    - Seznamování s historickými objekty a památnými místy souvisejícími s národními dějinami
    - Publicistika
    - Zájmové studium cizích jazyků
    - Sběratelství

- **Zájmové činnosti pracovně – technické** – zdokonalují manuální dovednosti, obohacují vědomosti o technické poznatky a umožňují jejich aplikaci v praxi.
    - Modelářské práce
    - Elektrotechnika a výpočetní technika
    - Montážní a demontážní činnosti

- **Zájmové činnosti přírodovědné** – prohlubují vědomosti o dění v přírodě a rovněž vyvíjí vztah k její ochraně. Pokládají základy pro zájem o pěstitelství a chovatelství. Nejčastější je pozorování přírody při vycházkách, jež vychovatel spojuje s její ochranou a sbíráním přírodovědných materiálů. Důležitou roli zde hrají zvířata, k nimž mají žáci mladšího školního věku blízký vztah. S dospíváním roste také zájem o specializované činnosti typu rybářství či včelařství.
    - Pěstitelské práce – práce na zahradě, pěstování pokojových rostlin
    - Chovatelství – chov živočichů v akváriích, chov ptactva a domácích zvířat
    - Činnosti zaměřené na ochranu životního prostředí

- **Zájmové činnosti estetickovýchovné** – významné jsou zde aktivity, v nichž se uplatňuje estetický vztah ke skutečnosti. Obzvláště důležité jsou činnosti vlastní tvořivé aktivity, neboť přinášejí emocionálně cenné zážitky. Činnosti jsou zaměřené na rozvoj výtvarného, hudebního, literárního či dramatického projevu.
    - Výtvarné činnosti – využití různých výtvarných technik – kresba, malba, modelování
    - Hudební činnosti – sborový a sólový zpěv, hra na hudební nástroje, tanec
    - Literárně – dramatické činnosti – četba, návštěvy kulturních představení, tvořivé literární a dramatické činnosti

- **Zájmové činnosti tělovýchovné, sportovní a turistické** – podporují fyzickou i psychickou zdatnost, přičemž přiměřená pohybová aktivita je podmiňující pro zdravý vývoj jedince. Všestrannost, je velice důležitou pro všeobecný rozvoj pohybových schopností, činnost by proto měla obsahovat prvky gymnastiky, atletiky, sportovních her a turistiky a podle podmínek místa pak plavání, lyžování, bruslení či jiné sporty. Některé z těchto činností se úspěšně mohou vykonávat pouze za spolupráce se zájmovými a sportovními organizacemi.
    - Atletika, sportovní hry
    - Akrobacie, rytmická gymnastika a tanec
    - Sezónní sporty – plavání, bruslení, lyžování
    - Pěší turistika, cykloturistika

Jiným způsobem na zájmové činnosti nahlíží Gillnerová (2009), která mezi zájmy uvádí činnosti sportovní, přírodovědné, kulturní, vzdělávací, technické a ruční práce. Přičemž přiřazuje navíc i komunikativní činnosti, které rozvíjejí sociální vztahy, pracovní činnosti typu domácího úklidu a rovněž i zábavné a relaxační činnosti kam řadí například cestování, sledování televize, diskotéky či poslech hudby. Načež Athenstaedt, Mikula a Bredt (2009) zmiňují zájmy sportovní, technicky orientované, vzdělávací a kulturní a samostatně také vymezují chození do společnosti a hudbu.

2 Výchova ve volném čase

2.1 Výchova formální, informální, neformální

Výchova formální „je systém aktivit uskutečňovaných ve školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních. Je zajišťována nebo podporována státem. Patří sem tradiční vzdělávání uskutečňované ve škole, dálkové studium na středních a vysokých školách“ (Hofbauer, 2004, s.18). Bývá ukončena udělením dokladu o absolvování.

Výchova informální „je učením vyplývajícím z každodenního kontaktu a zkušeností s rodinou, prací, přáteli, živelně vznikajícími vrstevnickými skupinami dětí a mládeže, médii a vlivy dalších činitelů. Může probíhat cíleně, obvykle je však toto působení nezáměrné, neorganizované a nesystematické“ (Hofbauer, 2004, s.19).

Výchova neformální je cílená a strukturovaná aktivita mimo formální výchovný systém (např. činnost v útvaru zájmové činnosti, jako je zájmový kroužek, umělecký soubor nebo sportovní družstvo, členství ve sdružení dětí a mládeže)‘‘ (Hofbauer, 2004, s.19).

Rozdíl mezi informální výchovou a výchovou neformální je ten, že informální výchova je dána postavením dítěte ve společnosti, ve které se nachází a neuskutečňuje se z jeho rozhodnutí. Přičemž výchova neformální se realizuje prostřednictvím dobrovolné činnosti dítěte a má nejblíže k výchově ve volném čase (Hofbauer, 2004).

2.2 Organizovanost výchovného působení

Existuje také různá míra organizovanosti výchovného působení ve volném čase. Přičemž Hofbauer (2004) ji rozděluje takto:

- **Činnost spontánní** je přístupná všem aktuálním zájemcům a nemá stanovený čas začátku ani konce činnosti. Může se odehrávat v přírodním prostředí, na dětských hřištích či v knihovnách.

- **Zájmová činnost příležitostná** zahrnuje organizované, jednorázové, rekreační aktivity. Může se jednat o různé exkurze a výlety, příměstské tábory a další prázdninové činnosti.

- **Zájmová činnost pravidelná** se uskutečňuje v pravidelných intervalech a po celý rok, pod vedením kvalifikovaných vedoucí. Jedná se o různé zájmové kroužky, sportovní družstva a kluby. Jejím cílem je osvojení nových dovedností a prohloubení kladného vztahu k předmětu zájmu.

Nyní se zaměříme na rozdělení, které uvádí Bocan a kol. (2011). Ten dělí volný čas na čas trávený **neorganizovaně** a **organizovaně**. Nejdříve se podíváme na neorganizované pojetí volného času s oporou o výzkumy a následně se budeme věnovat času organizovanému, jež také doplní data z výzkumu.
Neorganizované volnočasové činnosti jsou takové, jež nejsou řízeny žádnou institucí. Děti si tak ve většině případů volí samy, co budou ve svém volném čase dělat.
V případě neorganizovaného trávení volného času výzkum ukázal, že děti tráví nejvíce času sledováním televize, či počítače, kde se dívají na filmy, poslouchají hudbu nebo jsou na internetu. Dalším důležitým faktorem jsou pro děti jejich kamarádi, se kterými neorganizovaně tráví velké množství času.
O něco aktuálnější výzkum Patočkové a kol. z roku 2021 tvrdí, že číslem jedna je pro děti u volnočasových aktivit sport, a to bez ohledu na pohlaví, kde převažují ve větší míře sporty organizované. Za sport chlapci řadí hraní her na počítači či mobilu a jako další nejoblíbenější činnost zmiňují čas, případně komunikaci strávenou s kamarády, kdy se jedná o neorganizovanou formu trávení volného času, což potvrzuje výsledek z výzkumu předchozího. Naopak dívky přímo za sport řadí čas či komunikaci strávenou s přáteli, dále výtvarnou a tvořivou činnost a až za ní je to čas strávený s telefonem případně počítačem, nejvíce pak na internetu či sociálních sítích.

Pod organizovanou volnočasovou aktivitu řadí Bocan kroužky nejrůznějšího zaměření, jako jsou kroužky pohybové, technické, přírodovědné, umělecké a vzdělávací. „Jedná se tedy o činnost výše uvedených institucí, kde se děti systematicky věnují nějaké aktivitě pod odborným vedením dospělého pedagogického pracovníka (v případě SVČ, ŠK, ŠD, ZUŠ) nebo pracovníka či dobrovolníka pracujícího s dětmi a mládeží (vedoucí, instruktor, lektor, trenér)“ (Bocan et al., 2011, s. 102).
V případě návštěvnosti kroužku je dle Bocana a kol. (2011) důležitým aspektem zejména věk účastníků. Nejsilnější věkovou skupinou navštěvující kroužky bývají zejména děti ve věku 10–12 let. Mladších dětí chodí do kroužků méně, neboť k tomu ještě nedospěly. Naopak starší děti, ve věku 13–14 let, kroužky převážně opouštějí. V tomto věku spolu s nástupem puberty se zvyšuje míra jejich autonomie a samy si většinou volí, čemu se nadále ve svém volném čase chtějí věnovat.

Mahoney a Sttatin (2000) ve své studii uvádějí důležitý fakt toho, že nedostatek organizovaných aktivit ve volném čase adolescentů může být pro jejich život škodlivý a vést tak ke vzniku problémového chování. Je zde tedy vyzdvihována právě důležitost organizovaných činností v životě mladistvých.

Bakalářská práce se zaměřuje především na zájmovou činnost pravidelnou, tedy organizovanou a příčiny jejího drop – outu. Neboť ta se koná soustavně a organizovaně, pod vedením kvalifikovaných vedoucí a naplňuje podstatnou část volného času dětí a přispívá k jejich dalšímu formování. Je tedy důležité zabývat se tím, proč děti od těchto organizovaných aktivit upouštějí.

2.3 Cíle, podmínky a prostředky výchovy ve volném čase

Jedním ze znaků výchovy je její cílevědomost. Stanovené cíle musí být přiměřené. Je také třeba si zvolit prostředky, jimiž chceme stanovených cílů dosáhnout. Přičemž své specifické obecné a dílčí výchovné cíle má i výchova ve volném čase.

Jedním z obecných cílů volnočasové výchovy je naučit žáky efektivně využívat a uvědomovat si volný čas, neboť čas je omezená hodnota a měl by být využíván kvalitně, něčím, co člověka naplňuje a uspokojuje. Z obecných cílů můžeme formulovat cíle dílčí, které jsou více konkrétní. Mezi dílčí cíle se řadí rozvíjení zájmů a specifických schopností žáků, uspokojování potřeb a vedení ke zdravému životnímu stylu.

Dle Hájka a kol. (2011) probíhá výchova vždy za určitých determinujících podmínek. Tyto podmínky se dělí na vnitřní a vnější. Mezi podmínky vnitřní patří věkové a individuální zvláštnosti jedince. Ty musí pedagog brát v potaz, respektovat je a pomáhat jejich rozvinutí. Zejména znalost věkových zvláštností, je pro pedagoga klíčová. Naopak vnější podmínky ovlivňuje prostor, materiální vybavení a působení jednotlivců i sociálních skupin.

Mezi prostředky výchovy se řadí její samotní činitelé, konkrétně rodiny, školy a další výchovné instituce. Obsah výchovy volného času není přesně vymezen pedagogickými dokumenty. Odlišuje se v různých typech zařízení, které mají i jiné funkce. Vychází primárně z vytyčených cílů i potřeb jedince, jenž vychovává.

Prostředky, jimiž vychovávající dosahují stanovených cílů se označují jako výchovné metody a formy. Metody se dále dělí na slovní, kde je podstatná především metoda rozhovoru. Díky rozhovoru mají vychovávaní možnost lépe za užití verbální komunikace porozumět cílům, kterých se chce dosáhnout. Je však důležité mít na paměti, že pedagogická komunikace má svá určitá pravidla. U žádné ze zúčastněných stran by nemělo docházet k manipulaci či využívání moci. Ačkoliv by základem v této interakci mělo být partnerské pojetí vztahu mezi dospělým a dítětem, musíme si uvědomit určité faktory, které pedagogickou komunikaci limitují, jako jsou pravidla chování. V tomto případě nás limituje sociální role učitele a žáka, tedy vztah podřízeného a nadřízeného. Dnes se čím dál více dostává do vztahu vychovatele a vychovávaného partnerský charakter komunikace i jednání, oboustranná důvěra a vzájemný respekt, což je při výchově ve volném čase důležité, avšak musí zde existovat určité hranice (Vališová & Kasíková, 2011).
Dále metody názorné, kde se uplatňuje pozorování při zájmových činnostech. A nakonec nejpodstatnější metody praktických činností. Právě na metody praktických činností klade volnočasová výchova největší důraz, neboť ty podporují aktivitu dětí. Ve výchovných metodách se klade především důraz na osobní příklad působení pedagoga a metody cvičení, kdy si svěřenci upevňují žádoucí formy chování. Mezi formy výchovy se řadí hry, soutěže, procházky, zájmové kroužky a další (Hájek et al., 2011).

2.4 Požadavky na výchovu volného času

Aby bylo pedagogické působení úspěšné, vytyčují se různé požadavky. Jejich naplňovaní do určité míry zaručuje, že výchova bude účinná. Požadavky na výchovné působení se dělí dle míry své obecnosti. Přičemž Hájek a kol. (2011) je rozděluje na **principy**, které označují

nejobecnější požadavky a **pedagogické zásady**, ty jsou naopak konkrétnější. Kromě tohoto rozdělení můžeme vydělit ještě **specifické požadavky** pro různé oblasti výchovy.

Mezi zmíněné principy patří **požadavek demokratičnosti**, který zajišťuje všem vychovávaným a vzdělávaným stejná práva. Dále **požadavek humanity**, jež klade důraz na lidskost a utváření mezilidských vztahů. **Požadavek vědeckosti**, kdy pedagog opírá své výchovné postupy o osobní zkušenosti, vědecké bádání v pedagogice a rovněž se požaduje celoživotní vzdělávání pedagoga. Posledním požadavkem je **spojení teorie s praxí**, kde je podstatné dokázat propojit teorii s částí praktickou, tedy umět využít naučené znalosti v běžném životě (Hájek et al., 2011).

Kaplánek a kol. (2017) navíc jakožto důležitý zmiňují **požadavek participace**, který si žádá sama doba. Neboť ten přispívá k rozvoji účastníků, ale rovněž je přínosem i pro celou společnost a její demokratizaci. Je tak třeba mu při práci s mládeží a dětmi přisuzovat velkou váhu. Hájek jej naopak řadí až pod specifické požadavky a vyčleňuje jej jako požadavek aktivity.

Dnešní děti již nemají možnost přijmout hotový plán své budoucnosti, jak tomu bylo po staletí v tradičních společnostech, a právě proto je důležité zajistit, aby tato dorůstající generace byla schopna flexibilně reagovat na změny, kterým ve svém životě bude čelit. Jedním ze způsobů, jak na to děti připravit, je právě klást důraz na participaci v jejich výchově a rovněž v oblastech rozhodování, které se jich samotných týkají (Kaplánek & Kočerová, 2011).

Pedagogické zásady (Hájek et al., 2011)

- **Zásada názornosti** – se zakládá na smyslovém poznávání
- **Zásada cílevědomosti** – kdy si má vychovávající i vychovávaný být vědom svých cílů
- **Zásada soustavnosti** – požaduje jednotný systém výchovy, kde na sebe rodiče, učitelé i pedagogové volného času navazují
- **Zásada aktivity** – jedinec je vlastní snahou nápomocný k žádoucím změnám své osobnosti
- **Zásada přiměřenosti** – se týká věkových a individuálních zvláštností vychovávaných jedinců, jimž musí odpovídat stanovené cíle, metody a obsah práce
- **Zásada trvalosti** – zdůrazňuje, stálé utvrzování získaných dovedností, návyků a vědomostí, jež jedinci výchovně-vzdělávacím působením získali
- **Zásada vyzvedávání kladných rysů jedince** – založena na pozitivní motivaci, tedy dát přednost odměně před trestem

Specifické požadavky

- **Požadavek pedagogického ovlivňování času** – pro kvalitní využívání volného času je potřeba citlivého a nenásilného vedení pedagogem, který vybírá vhodné činnosti, prostředí, pomůcky, ale je rovněž i motivátorem.
- **Požadavek jednoty a specifičnosti** – výchova ve vyučování i volném čase má naplňovat výchovný cíl, jímž je rozvoj osobnosti. Pro tento předpoklad je nutná spolupráce pedagogů.
- **Požadavek dobrovolnosti** – účastnění se volnočasových aktivit by mělo být dobrovolné, a to i v případě zasahování pedagoga, který by měl využít vhodné motivace jedinců, založené na jejich poznání a respektování potřeb.
- **Požadavek aktivity** – jedinci by se měli aktivně podílet na všech fázích činnosti, tedy participovat na plánování, přípravě, uskutečnění i hodnocení.
- **Požadavek seberealizace** – struktura činností, kde každý jedinec může uplatnit schopnosti a vlohy pro něj specifické a být tak v něčem úspěšný. Prožití úspěchu je důležité pro duševní vývoj člověka.
- **Požadavek pestrosti a přitažlivosti** – zde je důležité střídat činnosti, formy a metody, neboť důležitým cílem volnočasové výchovy je odstranit únavu a obnovit fyzické i duševní síly.
- **Požadavek zajímavosti a zájmovosti** – klade důraz na různorodost a pestrost aktivit, které mají odpovídat zájmům a věku jedince.
- **Požadavek citlivosti a citovosti** – se soustředí na citovou stránku jednotlivce, v němž má daná činnost za úkol vyvolávat především kladné emoce.
- **Požadavek orientace na sociální kontakt** – dbá na to, aby každý jedinec někam patřil, trávil svůj volný čas s přáteli a měl ve skupině své místo.
- **Požadavek efektivity** – snaha využít prostředky a zdroje (peníze, čas a prostory), k co největšímu prospěchu dětem.
- **Požadavek kvality a evaluace** – zhodnocuje úspěšnost stanovených cílů a úzce souvisí s požadavkem efektivity.

3 Činitelé ovlivňující volný čas

3.1 Zařízení pro mimoškolní výchovu

Podmínky pro realizaci cílů výchovy mimo vyučování vytvářejí nejrůznější společenské instituce (Němec et al., 2002):

- **Školní družiny** se věnují dětem mladšího školní věku na základní škole. Kromě funkce výchovné a zdravotní naplňuje školní družina i podstatnou funkci sociální. Protože zajišťuje bezpečnost dětí v době, kdy jsou jejich rodiče v zaměstnání. Výchovná činnost se zde věnuje co nejpestřejším zájmovým činnostem a pohybovým aktivitám.

- **Školní kluby** pracují se žáky druhého stupně základní školy. Vycházejí z věkových charakteristik toho období, zejména z větší samostatnosti. Pracují na principu dobrovolnosti. V tomto případě však ustupuje sociální funkce do pozadí. To je zřejmě jeden z důvodů, proč školních klubů v současnosti ubývá. Kvůli ekonomickým problémům škol se kluby ruší, čímž se snižuje možnost ovlivňovat volný čas pubescentů, a to z výchovného hlediska není dobré.
  V případě školních klubů se konkrétně jedná například o pravidelné kroužky, tělovýchovné oddíly, čtenářské kluby či počítačové kluby.

- **Střediska pro volný čas dětí a mládeže**, která zahrnují **domy dětí a mládeže a stanice zájmových činností.** Jedná se o zařízení, která jsou zaměřena především na realizaci specializovaných zájmových činností pod odborným pedagogickým vedením.
  Organizují zájmové činnosti pravidelné, rozdělené do pěti oblastí: přírodních věd, společenských věd, techniky, estetické výchovy, sportu a tělovýchovy. Rovněž organizují aktivity příležitostné jako jsou soutěže, prázdninové akce, tábory a lyžařské zájezdy. Významné je, že umožňují účast všem věkovým skupinám.

- **Dětské domovy** mají specifické postavení, jakož to zařízení ústavní výchovy. Jedním z jejich úkolů je dbát na kvalitní využívání volného času a rozvíjení zájmů žáka. Jsou zde umístěny děti do 18 let z rodin, jež se nemohou o děti postarat nebo nějakým způsobem selhaly.

- **Domovy mládeže** zajišťují výchovnou a ubytovací péči pro žáky středních škol. Nejen, že se snaží udržet zájem studentů o vybraný směr studia, ale přispívají i ke

smysluplnému využívaní volného času. Vzhledem k věkovým zvláštnostem je velmi důležité respektování principu dobrovolnosti. Studenti jsou rozděleni do výchovných skupin a každou skupinu má na starost jeden vychovatel, který je podle zájmu svěřenců pověřen vedením činností studentů.

- **Základní umělecké školy (ZUŠ)**, které jsou určeny jedincům se zájmy a schopnostmi v estetické oblasti. Mohou je navštěvovat děti, mládež i dospělí. Ti se zde mohou připravovat v oborech hudebních, hudebně – pohybových, literárně – dramatických či výtvarných, pro studium na středních a vysokých školách s uměleckým zaměřením.

- **Jazykové školy** se zabývají výukou cizích jazyků.

- **Církve a náboženská společenství** také zaměřují svou činnost na výchovu dětí a mládeže mimo dobu vyučování. Jedná se například o salesiánská střediska mládeže, jež bývají vedeny jako střediska volného času či sdružení evangelické mládeže.

- **Další subjekty.** Na komerčním základě nabízejí náplň volného času i další subjekty v oblasti hudebního vzdělání, tanečního a pohybového výcviku, či v oblasti rekreačních pobytů. Z komerčních organizací se jedná např. o kulturní centra, diskotéky a herny.

  Podnikatelské subjekty mohou působit pozitivně, svými nabídkami pružně odpovídat na existenci mezer v nabídce tradičních školských institucí. Ale negativem zde zůstává podporování nežádoucích způsobů trávení volného času. Kaplánek a kol. (2012) tento způsob trávení volného času popisují jakožto čas za oponou. Kdy v popředí a obecně rozšířené jsou aktivity, jež organizuje instituce nebo jsou pod vedením pedagoga a jejich výchovný potenciál je patrný, směřující tak k pozitivnímu rozvoji osobnosti. Naproti tomu vyznačuje ony aktivity neformální tzv. „za oponou“, ty se nekonají za účasti pedagoga ani institucí, ba naopak daleko od nich, ve specifickém prostředí a rovněž ne vždy přinášejí užitek společnosti. Právě neúčast pedagoga, specifické prostředí a mnohdy i protispolečenská orientace mohou být příčinou negativního trávení volného času mladistvých, kdy mají větší tendenci sklouznout k nežádoucím věcem, které ovlivní jejich formování.

  Využívání nabídek ve volném čase výrazně determinuje sociální a ekonomická situace rodiny, v níž se jedinec nachází. Další vážnou překážkou realizace volnočasových aktivit je nedostatek kapacit v zařízeních, či malá informovanost o nabídkách v místě, kde jedinec žije.

3.2 Pracovníci volného času

Rychlý růst volnočasového vzdělávání vyžaduje také vytváření, přípravu a působení většího množství typů dobrovolných i profesionálních pracovníků. Jejich rozlišení je založeno na základě funkčního, cílového, obsahového a metodického členění daných aktivit. Nejvíce se však užívají pojmenování tradiční, která nejsou blíže konkretizována a jsou významově neutrální (Hájek et. al., 2011).

Hájek a kolektiv (2011) pracovníky volného času dělí na:

- **Pracovník volného času** – je označení pro dospělého, jež v oblasti volného času působí profesionálně
- **Organizátor** – jakožto dospělá osoba, která organizuje průběh a aktivitu volného času
- **Vedoucí** – může být označení člověka v širším slova smyslu i v konkrétních oblastech volného času, kterými jsou například zájmový kroužek či sdružení dětí a mládeže
- **Vůdce** – je termín, který se uplatňoval především dříve např. u skautingu a dnes, vzhledem k vývoji společnosti není příliš frekventovaný
- **Vychovatel** – je naopak pojem často užívaný, pro profesionální pracovníky volnočasového zařízení a rovněž pro pracovníky nápravných zařízení (školní družina či dětský domov)
- **Animátor** – je dnes označení zeměpisně nejrozšířenější a nejvíce uplatňované, jedná se o perspektivní typ pracovníka volného času. V psychologii je chápán jako iniciátor a podněcovatel působící v procesech skupinové dynamiky. Dle obsahu činnosti může být animátor sportovní nebo kulturní. Dalším rozlišením může být cílová skupina, od dětí až po dospělé, či místo animátorova působení.

Přičemž zákon č. 563/2004 Sb., o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů (2016) jakožto pedagogické pracovníky vyčleňuje profese, které vykonávají přímou pedagogickou činnost. Z profesí volného času zákon uvádí pouze vychovatele, pedagoga volného času a trenéra, přičemž každý z těchto pracovníků musí mít příslušnou odbornou kvalifikaci, kterou je nejčastěji vysokoškolské vzdělání, vyšší odborné vzdělání a v některých případech i vzdělání střední s maturitní zkouškou v oboru zaměřeném na pedagogické vzdělání.

3.2.1 Vztah vychovatele a mladého člověka

„Na počátku je kontakt, setkání vychovatele s mladým člověkem. Pokud vychovatel dokáže dítě nebo mladého člověka zaujmout, vzniká vztah. Výchovné působení tohoto vztahu se projeví tak, že postupně přivádíme mladého člověka k poznání a přijetí určitých hodnot, o které nám ve výchově jde“ (Pávková et al., 2002, s. 53).
V případě, že mladého člověka vychovatel nezaujme, nezaujmou jej ani jeho hodnoty.
Vztahy mezi vychovatelem a skupinou vznikají přirozeněji, pokud je daná skupina menšího rozsahu. Spolu s růstem skupiny musí vychovatel vztahovou dimenzi více plánovat.

Vychovatel sehrává opravdu důležitou roli, protože v případě dobrého vztahu k dětem, může být alespoň částečnou náhradou nefunkční rodiny, nebo doplnit její působení. Takováto forma vztahu však vyžaduje určitou profesionalitu a rovněž je otázkou dobré vůle vychovatele. Děti v těchto případech nejvíce oceňují zájem a ochotu onoho dospělého najít si pro ně čas.
Především v době dospívání, kdy jedinec hledá nové vzory a odpoutává se od rodiny, může být právě vedoucí tím, kdo se vzorem stane (Pávková et al., 2002).

Pro vztah vychovatele a vychovávaného je klíčový nedirektivní přístup ve výchově. Ten vychází z Flendersovy teorie o tzv. direktivním a nedirektivním vlivu učitele, kdy přímým vlivem učitel či vychovávající redukuje spontánnost a volnost vychovávaného, což je pro výchovu ve volném čase nežádoucí, naopak vliv nepřímý zvyšuje volnost a iniciativu vychovávaného a je tedy podstatný (Gavora, 2005).
V nedirektivní komunikaci vychovatel nevystupuje jako autorita, nýbrž jako přítel, který vychovávaného doprovází na jeho cestě a napomáhá k tomu, aby došel do cíle. Pro tento přístup se začal užívat pojem animace, z latinského výrazu anime, což znamená duše. „Proto můžeme slovo „animace“ překládat jako „oživení“ nebo „probuzení nadšení“, ale také jako „naplnění životem“ nebo „duchem“ (Kaplánek, 2012, s.120). Kulturní animace je v praxi realizována na základě čtyř výchovných principů. Za první se považuje zralé přijetí světa mládeže. Tento princip klade požadavek na vychovatele a jeho odbornou způsobilost, rovněž i citovou vyrovnanost, a především na pochopení jeho role v tomto procesu. Další princip je označován jako utváření výchovného vztahu mezi vychovatelem a skupinou, který od vychovatele vyžaduje komunikační i vztahovou kompetenci a víru v to, že v každém člověku se skrývá něco dobrého, což by měl animátor napomoci objevit a dále rozvíjet. Třetím principem je rozvoj skupiny jako výchovného prostředí, kdy má být animátor nápomocný k vytvoření prostředí, které účastníkům napomůže k pozitivnímu formování. Jako poslední se udává empiricko – kritický model plánování, které je založeno na pochopení situace cílové skupiny.

3.3 Vliv rodiny na volnočasové aktivity dítěte

Právě rodina je dalším důležitým činitelem, který ovlivňuje trávení volného času dětí. V porovnání se školskými zařízeními vykazuje rodina určité zvláštnosti. Většina rodičů nemá pedagogické vzdělání, a tudíž od nich nemůžeme očekávat profesionální přístup. Mezi jejími členy však existují silné emocionální vztahy, jejichž kvalita je pro výchovné působení rodiny stěžejní.
Do určité míry je to právě rodina, která určuje životní styl svých členů a využívání volného času je jedním z jeho ukazatelů. V tomto případě by tedy rodiče měli působit jako pozitivní vzory, jež naučí své děti volný čas chápat, jako určitou hodnotu, ukáží, jak jej kvalitně naplňovat a hospodařit s ním.

Pro zlepšování a celkové utváření rodinných vztahů je důležité i společné prožívání volného času. Činnosti však musí být zvoleny tak, aby vyhovovaly všem členům rodiny a ti z nich měli příjemný požitek. Nejčastěji to jsou různé formy turistiky či rekreačního sportování. Pozitivně je hodnoceno rovněž pokud rodiče předávají své zájmy dětem, není však nezbytné, aby děti měly zájmy stejné a rodiče toto rozhodnutí musí respektovat.
Rovněž důležitá je ze strany rodičů pozornost a podpora zájmové činnosti svých dětí. Pokud rodič dobře zná svého potomka, může mu pomoci ve směřování k vhodným činnostem. Pro děti je důležité sdílení svých úspěchů, a proto by rodiče neměli chybět při prezentaci výsledků zájmových činností, jako jsou vystoupení, soutěže a výstavy, neboť právě tak dává rodič najevo svou podporu a zájem.
Neopomenutelná je i materiální podpora, která zahrnuje placení poplatků, zajištění materiálního vybavení či dopravení dítěte za činností.

Vnímavost rodičů k zálibám dětí je velmi důležitá. Především je třeba respektovat fakt, že volnočasové aktivity jsou dobrovolné a není tedy vhodné je dětem nařizovat. Požadavek dobrovolnosti zároveň neznamená, že by děti měly často měnit své zájmy bez závažných důvodů. Vždy je dobré stanovit konkrétní cíle, na kterých se rodič spolu s dítětem dohodne a těchto cílů se snažit dosáhnout. Pokud zájem klesá, je třeba zjistit příčiny a najít účinné motivační a vhodné výchovné prostředky, která by u dítěte podnítily další zájem (Bendl, 2015).

4 Děti staršího školní věku a volný čas

4.1 Vývojová specifika dětí staršího školního věku – pubescence

Tato kapitola se věnuje dětem staršího školního věku, neboť právě v tomto období dochází k důležitým změnám, a to i ve vazbě na utváření vlastních hodnot, tedy i na volný čas.
V odborné literatuře nalezneme několik možných dělení popisované etapy života včetně nejrůznější terminologie. Například Skořepa (in Čížková, 2005) toto období označuje za etapu chlapce a děvčete od 8 do 14 let a blíže jako prepubertu od 11 do 14 let, na kterou navazuje etapou hocha a dívky od 14 do 17 let, kde vymezuje již samotné období puberty. Příhoda (in Čížková, 2005) ve svém dělení užívá pojmu pubescence a situuje ho do věku od 11 do 15 let. Říčan (2014) ve své publikaci toto období nazývá jako Čas první lásky, přičemž dále rovněž užívá pojem pubescence. Vágnerová (2012) dané období z biologického hlediska rovněž nazývá pubescencí, tedy první fází dospívání, a řadí ji k období 2. stupně základní školy, ke staršímu školnímu věku.

Spolu s věkem dětí staršího školního věku dochází k dospívání. Přičemž právě dospívání označuje dobu mezi dětstvím a dospělostí a jedná se tedy o dobu přechodnou. Postihuje celou jednu dekádu života v rozmezí od 10 do 20 let. Vágnerová (2012) období dospívání dále dělí na dvě části, první z nich je raná adolescence, jež označuje právě jako pubescenci. Časově je řazena přibližně mezi 11. až 15. rok.
V tomto období je nejlépe pozorovatelné především tělesné dospívání, které je spojené s pohlavním dozráváním, označovaným jako puberta. Dochází i ke změně ve způsobu myšlení, kdy dospívající jedinec je schopen abstraktního uvažování. Spolu s hormonálními proměnami se objevují také změny v emočním prožívání (Vágnerová, 2012).
Čížková (2005) zmiňuje, že typická pro období dospívání je rozlišná rychlost vývoje nejen mezi chlapci a dívkami, ale i mezi jedinci stejného pohlaví. Je pozorovatelný odlišný nástup fyziologických i psychických změn především v závislosti na pohlaví, kdy u dívek nastupují zmíněné změny dříve. Ale i u stejného pohlaví je nástup jednotlivých fází velice individuální. „Je tedy znatelná proměnlivost nástupu dospívání, i rychlost s jakou probíhá. V posledním století se vývoj i růst dětí zrychlil, fyzické změny nastupují dříve a narůstá i hmotnost a výška dospívajících. Tento trend je nazýván sekulární akcelerace“ (Čížková, 2005, s.101). Významnou je fantazijní produkce, která přetrvává z předcházejícího období a projevuje se originálností a nápaditostí. Při zadání úkolu jsou dospívající schopni volit jedinečné postupy. Časté je pro ně denní snění, jehož příčinou je právě bohatá představivost a jehož obsahem jsou ideální představy. Obsahem těchto ideálních představ často bývá sexuálně-erotické

zbarvení. Ve své fantazii si představují navazování kontaktu s druhým pohlavím, a tak se projevuje onen naivní romantismus, jež částečně ovlivňuje jejich chování.
Spolu s vývojem myšlení se dospívajícím zdokonaluje i schopnost abstrakce, deduktivní a hypotetické usuzování, které je na úrovní dospělých. Toto období nazývá Piaget stadiem formálních operací. „Úroveň myšlení ovlivňuje pubescentovu snahu po sebezdokonalení, které se projeví zájmem o specializované poznatky z určitého oboru. Hnací silou může být snaha překonat vědomosti dospělých. Odborný zájem pubescenta bývá úzce spojen se vzorem dospělého, může to být rodič, učitel nebo někdo z jeho okolí“ (Čížková, 2005, s.107).
Myšlení se mnohdy orientuje i na to, co se odehrává uvnitř pubescenta. Je zde snaha poznat vlastní individualitu tím, že se srovnává s druhými lidmi, objevuje vlastní nedostatky a tyto nedostatky se snaží kompenzovat jinými činnostmi nebo tím, že pozmění své chování.
Začíná hledat smysl života, zkoumá a všímá si hodnot ostatních osob, zkoumá jejich trvalost, hloubku a význam pro život.
Jejich myšlení se také vyznačuje radikalismem, který je vnímán jako unáhlený hodnotící soud, kdy z jedné získané zkušenosti vyvozuje automaticky obecný a platný fakt. Nejsou příliš schopni akceptovat kompromisy, rozpoznat složitost jevů a postihnout všechny vlivy, které působí na hodnocený fakt. Mají tak tendenci utvářet si unáhlené názory, které mnohdy přebírají od jiných jedinců, k jejichž osobě pociťují nějakou formu sympatií. Pro období puberty je tedy typická názorová proměnlivost, kdy si dospívající nestojí pevně za svým a nejsou tak ještě individualitami (Čížková, 2005).

4.1.1 Vývoj vztahů pubescenta

V období puberty se uvolňuje také vázanost k rodičům, kdy většina odmítá jejich projevy citů a neprojevují přílišnou vřelost. Výkyvy v sociálním cítění jsou často extrémní, od vřelosti až po časté neshody a konflikty s vychovávajícími (Čížková, 2005). V tomto období dospívající odmítají podřízené postavení a nechtějí tak slepě uznávat nadřazenost formálních autorit, jakými jsou právě rodiče a učitelé. Jejich nadřazenou pozici jsou ochotni přiznat pouze tehdy, kdy jsou přesvědčeni, že si ji dospělí zaslouží. Rozhodnutí a názory autorit již neakceptují zcela bezvýhradně, tak jak to dělají mladší jedinci, ale více o nich přemýšlí a především diskutují. Častokrát se dospívající snaží najít sám jiné možnosti, nejlépe ty, které nejsou ve shodě s názorem autority. „Dohadování s autoritou a demonstrace jejího odmítání je typickým znakem dospívání. Pubescent ovšem neútočí na autoritu, aby ji zlikvidoval, ale aby se jí stal sám. Tím, že dospělým dokáže úspěšně oponovat a logicky argumentovat, dosahuje potřebného pocitu jistoty, že se jim může vyrovnat. Diskuse s odpovídajícím partnerem je pro

pubescenta tréninkem vlastních schopností a možností prokázat svoje kvality“ (Vágnerová, 2012, s. 395).

Odpoutání od rodičů vyvolá potřebu se citově sblížit s někým jiným. Vznikají silnější přátelství, ve kterých může být nový kamarád nekriticky přijímán a jeho chování je idealizováno. Mezi chlapci i děvčaty mizí vzájemná izolovanost k druhému pohlaví a dochází k jejich sbližování. Právě v období puberty dochází často k prvnímu zamilování, ve kterém je velká tendence idealizace protějšku (Čížková, 2005). Obzvláště důležitou roli má vrstevnická skupina. Neboť pubescent se svými vrstevníky sdílí podobné problémy, názory i hodnoty a ve vztahu k sobě jsou si rovnocenní. „Vrstevnická skupina slouží jako opora v procesu vytváření individuální identity. Dospívající se může uspokojivě definovat příslušností ke skupině, tzv. skupinovou identitou, která mu pomáhá překonat nejistotu v procesu osamostatňování, v jeho individuaci. Vazba na skupinu snižuje individuální zodpovědnost a zvyšuje pocit sebevědomí a sebejistoty, jehož by jedinec jinak velmi pravděpodobně nedosáhl“ (Vágnerová, 2012, s. 423).

Determinující pro vznik přátelství je shoda v určitých oblastech. Společné ztotožnění totiž vzniká na bázi zkušeností, které mladiství sdílí. Nejčastěji jsou to stejné volnočasové zájmy či škola. Za těchto okolností vztah přináší jedincům více uspokojení a rovněž vzájemné porozumění je jednodušší. Přátelství s příliš odlišnými jedinci obvykle neodpovídá potřebám dospívajícího. Není to tím, že by mezi nimi chyběla schopnost si porozumět, jelikož navzájem jsou schopni pochopit názory někoho s jiným zaměřením, ale tento jedinec pro ně většinou není příliš atraktivní. A to především z důvodu, že nemohou společně sdílet své zkušenosti, nejsou si tak dostatečnou oporou v řešení daných problémů, neboť každý mají problémy rozlišné (Vágnerová, 2012).

4.1.2 Puberta jako období krize

Puberta bývá všeobecně v povědomí lidí považována za období krizí, vzpurnosti a s tím souvisejícími konflikty s dospělými. Říčan (2014) ji příhodně označuje za období „vulkanismu“, kdy mluví o jakési hormonální bouři, která u dospívajícího rozvíří citovou hladinu. Nálady pubescenta jsou labilní, častěji se mění a převládají u něj spíš negativní emoce typu rozmrzelost, neklid, nadšení z aktivity, které ve chvíli hraničí s depresí.

Citlivější jedinci v tomto období mohou mít větší problém se soustředěním, což se mimo jiné projevuje i na zhoršení prospěchu ve škole, bývají úzkostliví, lehce se unaví a útěchu tak hledají ve vydatném spánku. Trpí celkovým pocitem nejistoty a je těžké odhadnout, jak zrovna zareagují.

„Není vůbec divu, že se problematické, pro dítě nové, protikladné city občas projeví výbuchem destruktivního chování, výtržnostmi i násilností. Jako rodiče a jiní vychovatelé nemůžeme

ovšem takovéto chování trpět. Lépe je však zvládneme, jestliže mu rozumíme ne jako zkaženosti, nýbrž jako nezvládnutému výbuchu. Někdy takový výbuch sami vyprovokujeme, ani nevíme jak“ (Říčan, 2014, s. 178).
Výzkumy však potvrdily, že problematické chování dospívajících může proběhnout a rovněž probíhá bez větších problémů, jestliže v dosavadní výchově byl přístup rodičů k jedincům vstřícný, akceptující bez zažívání pocitů méněcennosti. Ano, pubescent má častější výkyvy nálad, je méně emočně stabilní, ale přesto závisí ve velké míře na tom, jak na jeho chování reagují dospělí (Čížková, 2005).

4.2 Volný čas dětí staršího školního věku

Pubescenti jsou v tomto věku již více vyspělí po stránce rozumové a celkové a trávení jejich volného času má rostoucí význam pro další vývoj jejich osobnosti. Aktivity volného času mohou být rovněž kompenzací pro negativní vliv rodiny či školní neúspěšnosti.
Na prvním stupni základní školy bývá u dětí účastnících se různých kroužků dominantní zejména zájem o samotnou činnost, který se na stupni druhém mění především o zájem sociálních kontaktů v daném kolektivu. V případě nenalezení těchto kontaktů v kolektivu, jedinec o účast v kroužku zájem ztrácí a od aktivity ve spoustě případů upouští. „Dítě hledá především neformální skupiny a vztahy v nich, má menší zájem o pravidelné organizované činnosti. Přetrvávají takové útvary, ve kterých dítě nachází odpovědi na otázky, které mu přináší jeho dospívání: sociální kontakty, akceptovatelné místo v sociální skupině, uznání vlastní činnosti, neformální autorita vedoucího, který je mu vzorem“ (Hájek, 2007, s. 24).
Pokud má jedinec dostatečně silné zájmové zázemí, které je výplní jeho volného času a zaměstnává jeho mysl, může tlumit problémy spojené s dospíváním. To však vyžaduje chápavý a velmi citlivý přístup nejen ze strany rodiče, ale i ze strany vedoucího zájmové činnosti. V tomto věku je podstatné, aby členové v kroužku nalezli důvěru, uznání, kladné hodnocení, a to nejen oné činnosti, ale primárně své osoby (Hájek, 2007).

Z některých jedinců se v této době stanou velcí čtenáři, přičemž nejrozšířenější je literatura dobrodružná či fantastická. Dívky začnou preferovat romány, a to dříve než chlapci. Ti nejvyspělejší knihomolové čtou na konci období své pubescence knihy pro dospělé.
Někteří chlapci se ještě věnují bojovým hrám, vyrábějí si praky i primitivní palné zbraně a rovněž oceňují vojenské prvky ve výchově. Zábavou jim mohou být i technické stavebnice a stavění nejrůznějších modelů. Obě pohlaví v tomto věku nalézají potěšení v hraní složitějších stolních her včetně her karetních, v nichž někteří obzvlášť vynikají.

Důležitou roli ve volném čase pubescentů hraje především sport. Dospívající často sní o vrcholných sportovních výkonech, avšak jsou si vědomi, že v dnešní době nemají prakticky šanci, pokud nejsou od útlého věku zapojeni do vrcholné sportovní přípravy.
I přesto však velké procento dospívajících věnuje velkou většinu svého volného času a tvrdého úsilí sportovnímu tréninku. Hnacím motorem je pro valnou část porovnávání svých výkonů s výkonem ostatních a sledování toho, kolik úsilí ještě musí vynaložit, aby získali dobrá místa ve sportovních žebříčcích a mnohdy je pohání prostá touha být první. „Pro duševně zdravější a zralejší sportovce však bývá naopak závodění spíše záminkou k tomu, aby užívali rozkoše z pohybu a z dětinsky nenasytné manipulace s příslušným nářadím a také, aby si užívali onoho blízkého a citově silného kontaktu se soupeřem i spoluhráčem, ke kterému sport dává příležitost. Pro ty je sport tím, čím má být – hrou“ (Říčan, 2014, s.177).
U mnohých dospívajících se probouzí zájem o umění, které je nyní více než jen hra. „Někteří pubescenti jsou už vážnými amatéry a vynikají zvláště v hudbě, kde se mohou vyrovnat dospělým. Naproti tomu výtvarný umělec zraje pomaleji. Někteří autoři dávají rozvoj uměleckého zájmu v tomto období do souvislosti s rozvojem erotického cítění: umění je potravou lásky“ (Říčan, 2014, s.177).

4.3 Motivace pro volbu volnočasové aktivity

Při výběru aktivit dítěte je třeba zohlednit jeho osobní vlastnosti a také předchozí zkušenosti. Nezájem dítěte a nízká úroveň aktivity, mohou být způsobeny činnostmi, které nejsou adekvátní jeho zájmům. Největší motivací je pro dítě radost z činnosti a zájem o ni (Hájek & Pávková, 2007).
Kromě osobních vlastností a předchozích zkušeností je určitým ovlivňujícím faktorem při výběru volnočasové aktivity samotné pohlaví dítěte. Běžnější je, že chlapci tíhnou více ke sportu, technickým a turistickým činnostem, a naopak dívky dávají obecně větší přednost aktivitám hudebním, výtvarným či rukodělným.
Děti by si měly samy určit, jaké aktivitě se chtějí věnovat. Především u mladších dětí hraje důležitou roli rodina, neboť tyto děti si ještě zcela neuvědomují, jak široké jsou možnosti trávení volného času. S čímž úzce souvisí vzdělání rodičů a společensko – ekonomický status rodiny. Děti z lépe situovaných rodin jsou více motivované chodit do nějakého kroužku, a to s vidinou zábavy, kamarádů a rovněž si to častěji přejí právě jejich rodiče.
Další roli v rozhodování dětí pro nějakou aktivitu v současné době hrají i média. Tento prostředek masové komunikace dokáže velice dobře působit na dětského vnímatele. Děti tak často právě zatouží po aktivitě, o které se dozvěděly právě touto formou, neboť ji vnímají jako

populární. Významná v tomto ohledu může být i role infuncerů, kteří na mladé vnímatele významně působí.

S narůstajícím věkem klesá v tomto ohledu i vliv rodiny a děti, nejčastěji ve věku 13-14 let, začínají kroužky opouštět. „Nejčastějším důvodem je osobnostní vývoj – nástupem puberty, tedy etapy, kdy hledají vlastní identitu a mohou být labilní ve svém prožívání i zařazení do společnosti. V tomto období se také zvyšuje míra jejich samostatnosti a nezávislosti a ony samy daleko více chtějí rozhodovat o tom, co budou ve volném čase dělat. Nejdůležitějším aktérem v životě dětí se totiž postupně stává kamarád nebo rovnou celá parta, se kterou se mohou bavit bez dozoru dospělých, nikoliv dětský kolektiv kroužku se svým vedoucím“ (Bocan, 2012, s. 46). Starší děti si tak již samy musí uvědomit, co je motivuje a naplňuje.

Praktická Část

5 Výzkumné šetření

Po studiu odborné literatury, vymezení pojmů a zpracovaní dané problematiky se tato část bakalářské práce věnuje samotnému výzkumu příčin drop – outu volnočasových aktivit dětí staršího školního věku. Je zde stanoven cíl výzkumu a výzkumné otázky, které napomohou osvětlit, z jakých konkrétních důvodů děti od svých volnočasových aktivit nejčastěji upouštějí a jež vyvrátí či potvrdí stanovené výzkumné hypotézy.

5.1 Cíle výzkumu

Cílem výzkumného šetření je zjistit, jakým organizovaným volnočasovým aktivitám se děti ve svém volném čase věnují a co bylo jejich motivací k tomu, aby s danou aktivitou začaly. Dále pak je cílem výzkumu zjistit, z jakých konkrétních důvodů a v jakém věku děti upouštějí od těchto volnočasových aktivit. A zda je možné jim napomoci v jejich setrvání a jakým způsobem.

5.2 Výzkumné otázky

1) Jakým organizovaným aktivitám se děti ve volném čase nejvíce věnují?
2) Jaká byla motivace k tomu, začít s danou aktivitou?
3) Jaké jsou účastníky aktivit uváděné příčiny drop-outu?
4) V jakém věku od aktivity upustili?
5) Jakým způsobem je možné napomoci dětem v setrvání u aktivity?

5.3 Výzkumný vzorek

Respondenty byli žáci 2. stupně devátých tříd základních škol a dále studenti prvních a druhých ročníků škol středních, neboť právě ti nejčastěji v tomto věku končí se svými volnočasovými aktivitami. Respondenti byli pro tyto účely vybráni záměrným výběrem.

5.4 Výzkumné metody

Výzkumné šetření proběhlo metodou kvantitativní, prostřednictvím dotazníkového šetření, neboť ten je určený především k hromadnému získávání údajů. Prostřednictvím dotazníku je možné získat hodně odpovědí, v poměru s malým množstvím investovaného času (Gavora, 2010). Žáci byli dotazováni formou anonymního dotazníku, který je součástí přílohy č.1. Formu

anonymního dotazovaní jsem zvolila pro pravdivost odpovědí a možnost odložení zábran při odpovídání na otázky. Celkem žáci odpovídali na 14 otázek, z nichž některé byly dichotomické s možností odpovědi Ano / Ne. Další otázky byly položeny tak, aby žáci mohli vybrat pro ně nejsprávnější odpověď, přičemž některé z těchto otázek měly otevřenou možnost odpovědi pro možnost bližší specifikace.

První dvě otázky se zajímaly o základní údaje o respondentovi, kterými jsou jeho pohlaví a věk. Další otázky se věnovaly tomu, zda respondenti navštěvovali nějakou organizovanou volnočasovou aktivitu, přiblížení jejího druhu, časové náročnosti a důvodu, proč s touto aktivitou začali. Zbylé otázky se zajímaly právě o důvod skončení s danou aktivitou, případně o to, co by mohlo napomoci u ní setrvat.

Dotazníky byly vyplněny na jedné základní škole a čtyřech školách středních v Českých Budějovicích.

Celkem dotazníky vyplnilo 148 respondentů, z čehož byly 4 dotazníky vyřazeny. Pro zlehčení odpovědi u otázky pohlaví, kdy žáci vyplnili do kolonky „jiné“ různá sarkastická označení, kvůli kterým jejich výpovědi nemohly být do výzkumu řádně zařazeny.

5.5 Výzkumné hypotézy

V této části práce jsou stanoveny hypotézy, jež budou potvrzeny či vyvráceny na základě získaných dat z dotazníkového šetření:

H1: Největší podíl respondentů volí volnočasovou aktivitu na základě svého zájmu a na základě sociálního okolí (kamarádi).

Tato hypotéza byla stanovena na základě odborné literatury, kdy dle Hájka a Pávkové (2007) je největší motivací pro dítě právě zájem a radost z činnosti. Podle Vágnerové (2012) determinuje přátelství shoda v určitých oblastech, kterými jsou často právě aktivity volného času, kamarádi tak mohou být rozhodujícím činitelem při výběru dané aktivity.

H2: Z palety volnočasových aktivit děti nejvíce inklinují ke sportu.

Tato hypotéza byla stanovena z vlastní zkušenosti a rovněž podpořena výsledkem výzkumu Patočkové a kol. z roku 2021, kde uvádí, že právě sport je pro děti číslem jedna, co se volnočasových aktivit týče, ve větší míře jsou to dokonce sporty organizované.

H3: Většina pubescentů s aktivitou skončí, jelikož jim bere příliš času, který v tomto období chtějí trávit jinak (neorganizovaně – nejčastěji s kamarády).

Tato hypotéza byla stanovena na základě odborné literatury, kdy Bocan (2011) uvádí, že spolu s nástupem puberty začínají mladiství nejčastěji kroužky opouštět, neboť se zvyšuje míra jejich samostatnosti a chtějí více sami rozhodovat o tom, co budou ve svém volném čase dělat. Atraktivní se tak stávají neorganizované aktivity, především s kamarády, namísto kroužku pod dozorem vedoucího.

H4: Respondenti nejčastěji se svou aktivitou končí v době na druhém stupni ZŠ.

Tato hypotéza byla rovněž stanovena na základě odborné literatury a úzce souvisí s hypotézou předchozí, neboť právě pubescence, jakožto fáze dospívání, se dle Vágnerové (2012) řadí k období 2. stupně základní školy.

6 Interpretace dat

První položená otázka byla zaměřená na pohlaví respondentů, přičemž z dotazovaného vzorku bylo 74 dívek (51 %) a 70 chlapců (49 %). (viz. Graf 1)

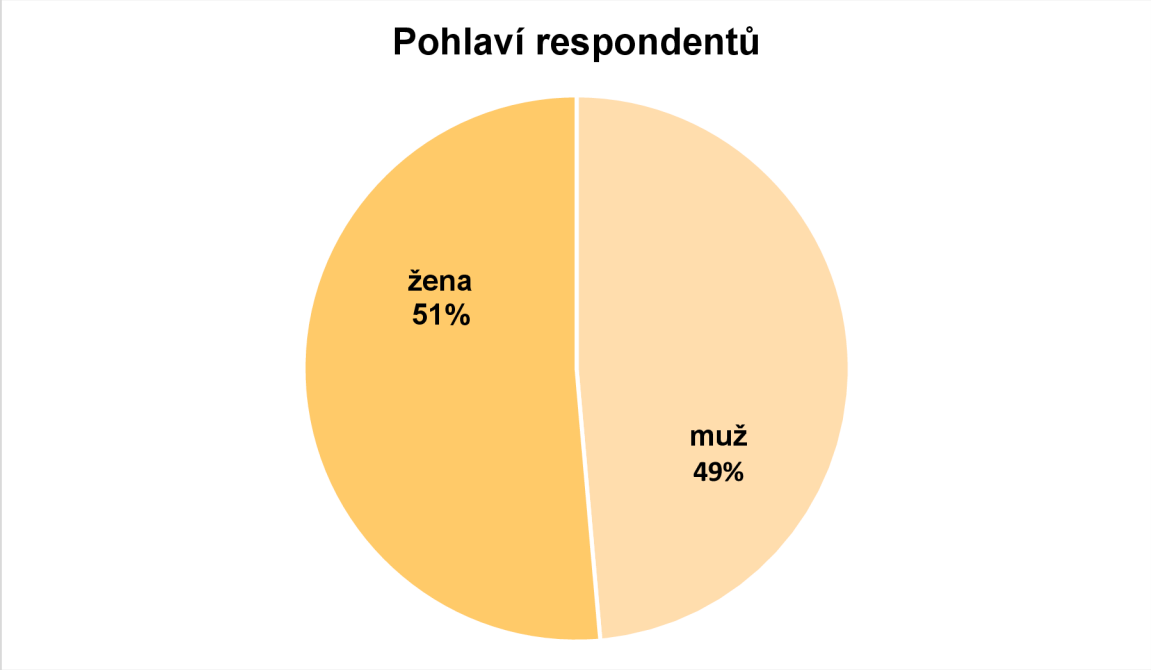

Graf 1.: Pohlaví respondentů Zdroj: vlastní

Otázka druhá zjišťovala věk příslušných žáků a studentů. Jelikož byl výzkum cílen především na končící ročníky škol základních a první a druhé ročníky škol středních byla věková hranice stanovena na 14–17 let, s případnou možností „jiná“. Nejmladších respondentů ve věku 14 let bylo 24 (17 %), žáků ve věku 15 let odpovídalo 31 (21 %), nejhojněji zastoupenou skupinou byli 16 letí studenti, kterých odpovědělo 50 (35 %) a studentů ve věku 17 let bylo 39 (27 %). (viz Graf 2.)

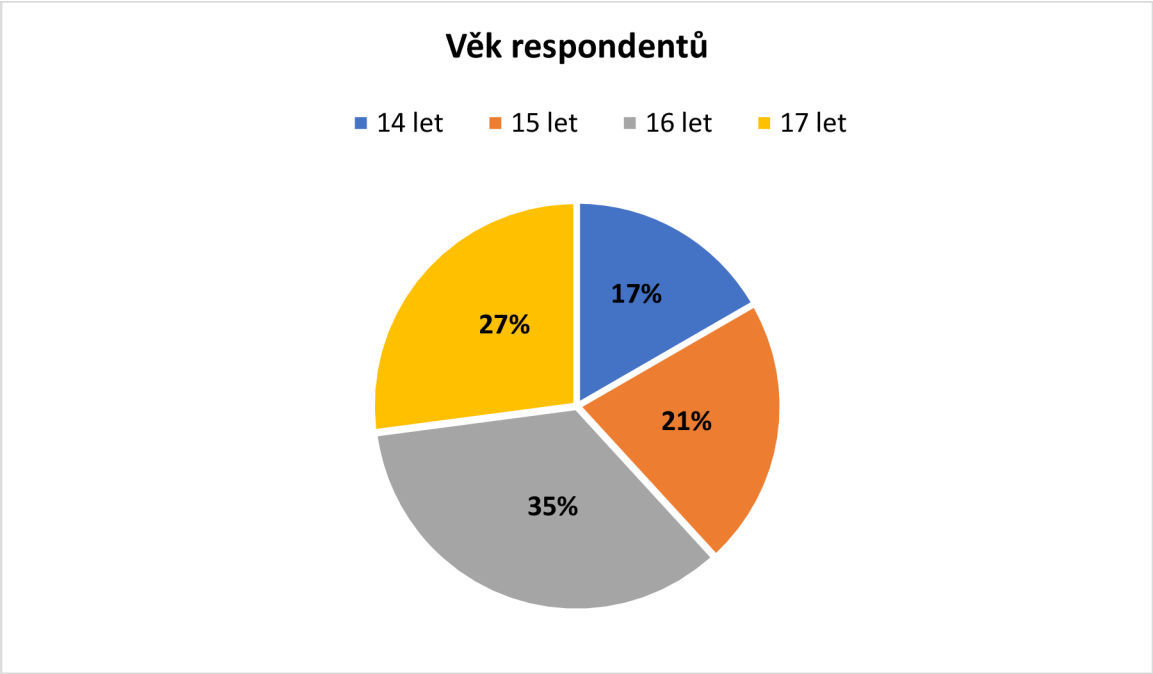

Graf 2.: Věk respondentů Zdroj: vlastní

Třetí otázka byla zaměřena na to, zda respondenti v období na základní škole měli nějakou volnočasovou aktivitu. U této otázky se ukázalo pozitivní zjištění a to, že 133 (92 %) dotazovaných v tomto období nějakou volnočasovou aktivitu skutečně mělo a pouze 11 (8 %) z celkového vzorku odpovědělo záporně, přičemž většina z nich byli chlapci. (viz Graf 3.)

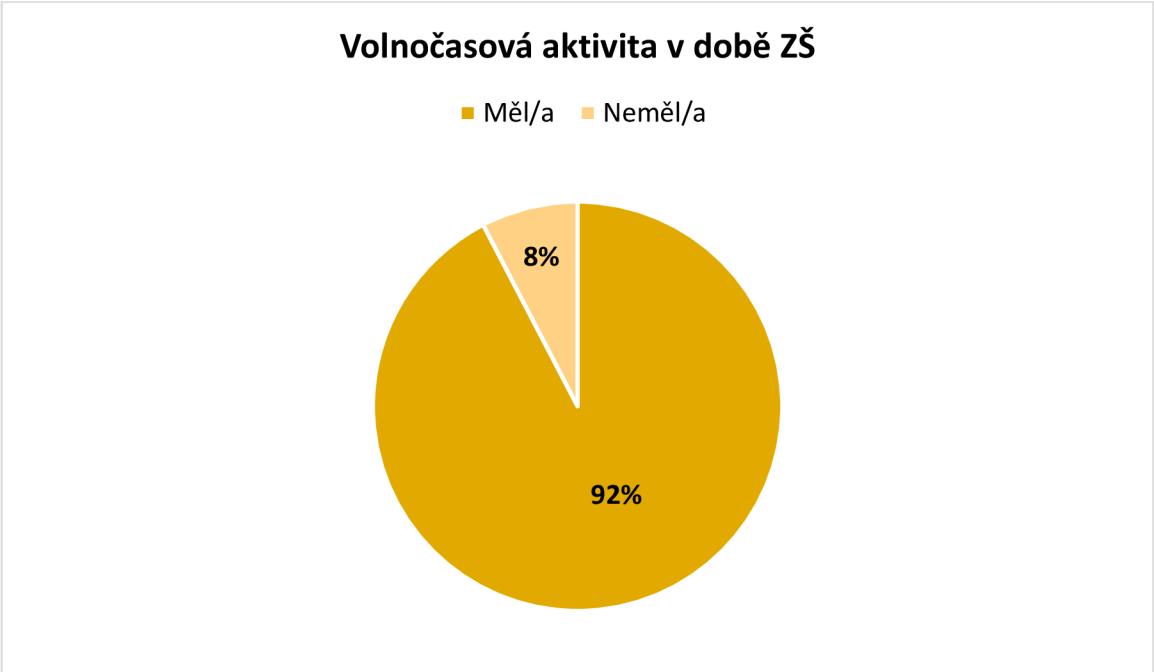

Graf 3.: Volnočasová aktivita v době ZŠ Zdroj: vlastní

Čtvrtá otázka navazovala na otázku předchozí a dotazovala se, zda tato volnočasová aktivita byla organizovaná, tedy zda se jí žáci a studenti účastnili v rámci nějakého kroužku či klubu, nebo se jednalo o aktivitu neorganizovanou. Ve výsledku jsou zohledněny pouze odpovědi 133 respondentů, kteří v předchozí otázce opověděli kladně, tedy nějakou volnočasovou aktivitu v době docházky na ZŠ měli. Výsledek se dá považovat rovněž za chtěný, neboť 125 (94 %) respondentů uvedlo, že šlo o aktivitu organizovanou, která je z hlediska pedagogického ovlivňování především v tomto věku žádoucí. Zbylých 8 (6 %) dotazovaných uvedlo, že se aktivity účastnili neorganizovanou formou, tudíž neměli žádný organizovaný kroužek, do kterého by pravidelně docházeli. (viz Graf 4.)

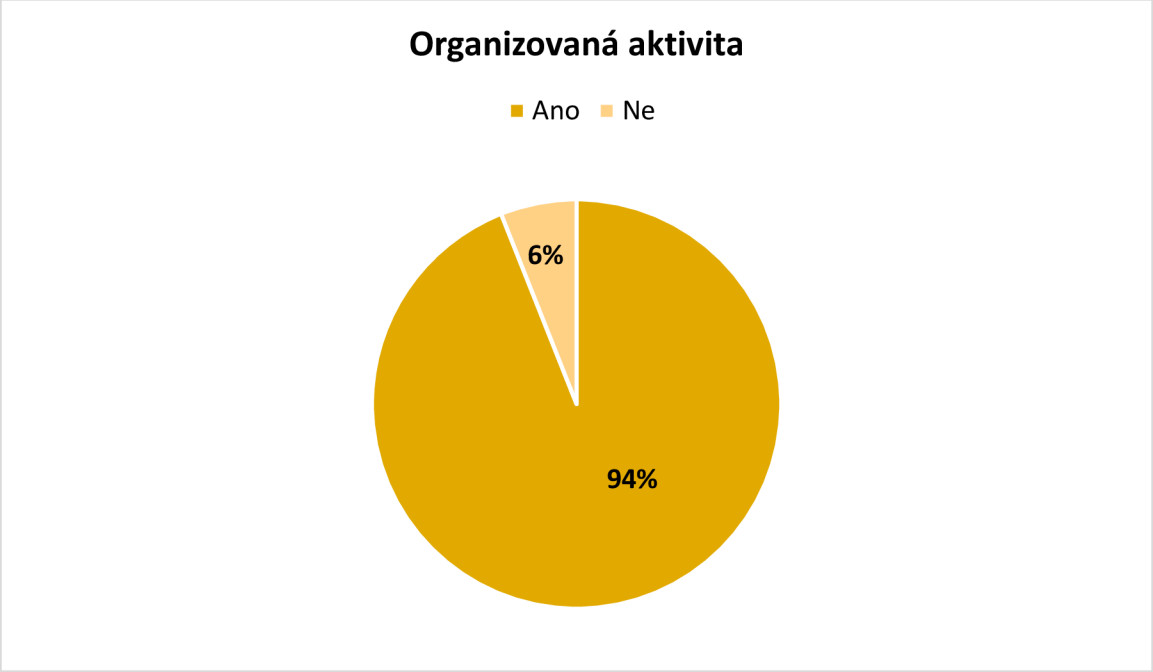

Graf 4.: Organizovaná aktivita Zdroj: vlastní

Otázka pátá se blíže zaměřila na zmiňovanou organizovanou aktivitu a její povahu, přičemž odpovídá na výzkumnou otázku číslo jedna, která zjišťuje, jakým organizovaným aktivitám se děti ve volném čase nejvíce věnují. V této otázce bylo zohledněno 125 odpovědí, neboť tito dotazovaní se zmíněným aktivitám věnovali organizovanou formou. Respondenti tedy měli na výběr ze sportovních a pohybových aktivit, které ve velké míře převládly nad všemi ostatními aktivitami, jelikož pro 78 (62 %) studentů to byla právě aktivita tohoto druhu. Přičemž podíl dívek a chlapců, jež se věnovali sportu byl téměř vyrovnaný. Za sportem to byly hudební a dramatické aktivity, které uvedlo 15 (12 %) dotazovaných. Výtvarných a rukodělných aktivit se účastnilo 13 (11 %) respondentů. Aktivity technické zvolilo 9 (7 %) respondentů. U aktivit výtvarných to byly výhradně dívky, jež si tento druh aktivity zvolily za svou a naopak, jak by se dle povahy aktivity dalo čekat, u aktivit technických to byli výhradně chlapci. Aktivity turistické

si zvolili 4 (3 %) dotazovaní, vzdělávací aktivity 3 (2 %) a přírodovědné aktivity 2 (2 %). Jeden (1 %) z respondentů si z těchto kategorií nevybral ani jednu zmíněnou a uvedl odpověď „jiná“. (viz Graf 5.)

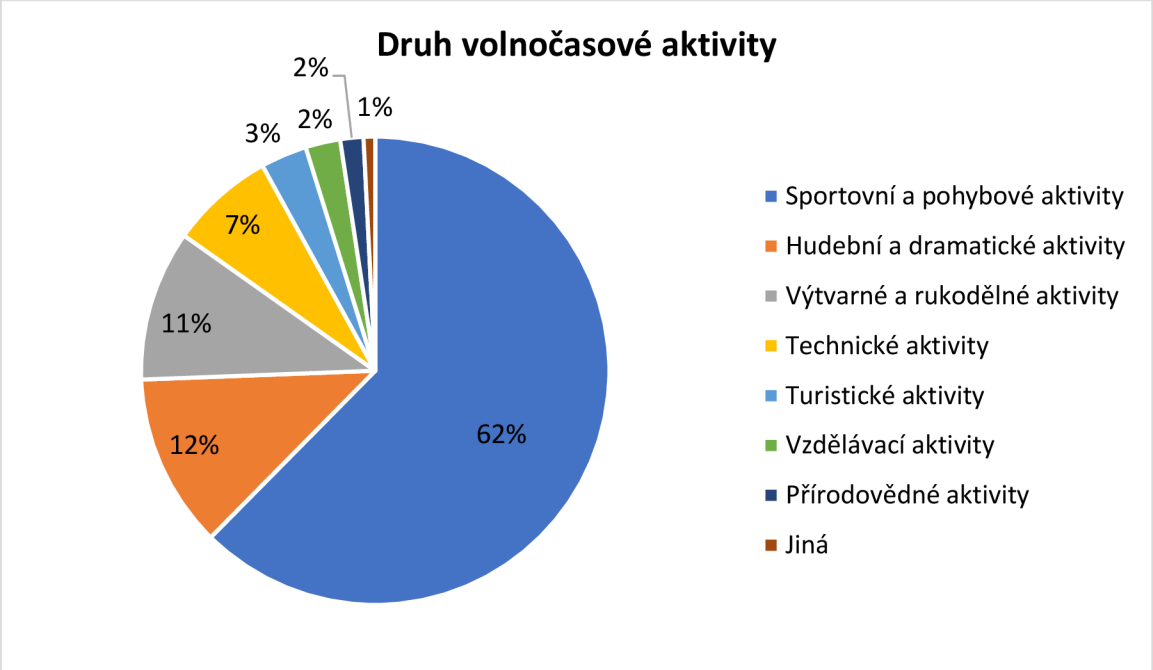

Graf 5.: Druh volnočasové aktivity Zdroj: vlastní

Další otázka byla zaměřena na časové konání těchto aktivit a zjišťovala, kolikrát do týdne se dané aktivity respondenti účastnili. Nejvíce se volnočasové organizované aktivity konaly 2x do týdne, jak uvedlo 63 (50 %) dotazovaných. Těch, kteří své kroužky navštěvovali 1x (26 %) týdně bylo 33. Více časově vytíženo bylo 21 (17 %) respondentů, kteří se své aktivitě věnovali 3x do týdne a 6 (5 %) dotázaných dokonce 4x v týdnu. Odpověď jiná celkem zvolili 2 (2 %) odpovídající. (viz. Graf 6.)

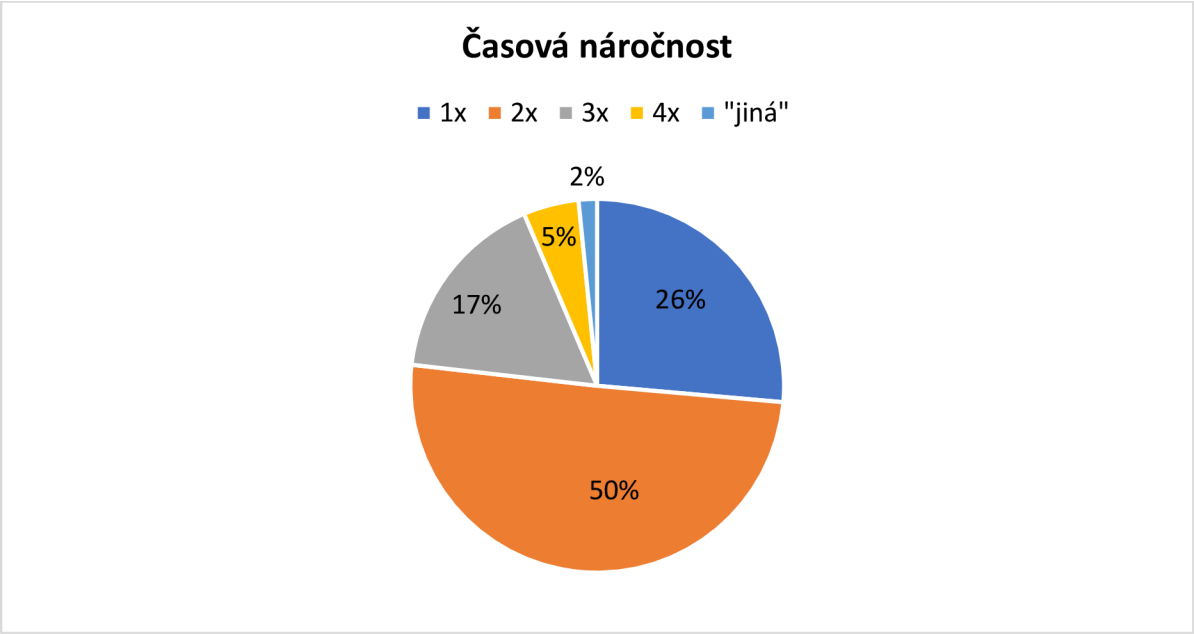

Graf 6.: Časová náročnost Zdroj: vlastní

Otázka sedmá se zajímala o důvod, jež respondenty motivoval k tomu, aby se aktivitě začali věnovat a byla tak odpovědí na výzkumnou otázku číslo dva. Respondenti měli na výběr ze tří možností a možnosti „Jiná“, přičemž mohli zvolit více pravdivých odpovědí. Nejvýrazněji převládla opověď, kdy si respondenti mysleli, že by je daná aktivita mohla bavit a naplňovat, tento důvod k aktivitě přivedl 79 (63 %) respondentů. Jako další to byl důvod, že onu aktivitu dělali i kamarádi dětí, jež ovlivnila 19 (15 %) respondentů, přičemž tento faktor byl klíčový především pro mužské respondenty. Jako poslední možnost byl uveden nátlak či přání ze strany rodičů, pro který s aktivitou začalo 9 (7 %) dotazovaných. Pro 11 (9 %) dotazovaných byla rozhodujícím faktorem domněnka, že by je aktivita mohla bavit a rovněž jejich kamarádi. A pro 4 (3 %) další to rovněž byla vidina naplnění a další faktor sehráli jejich rodiče. Jiný důvod pro vybrání si dané aktivity uvedli 3 (3 %) dotazovaní. (viz. Graf 7.)

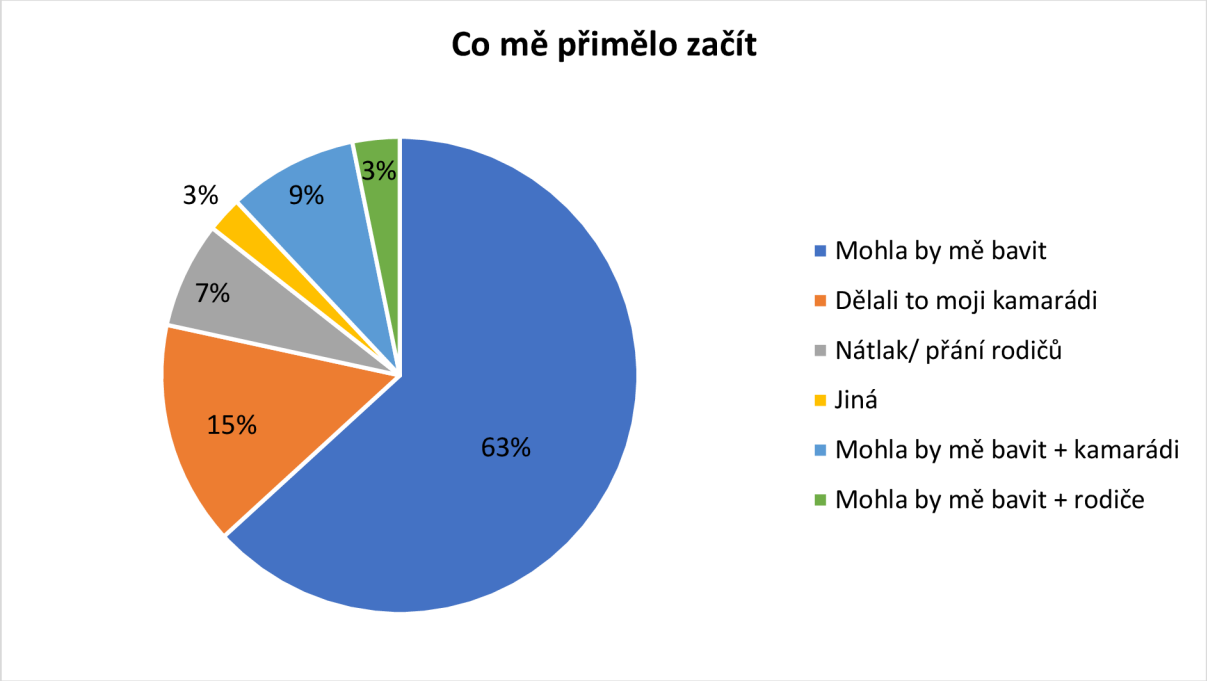

Graf č. 7: Co mě přimělo začít Zdroj: vlastní

Naopak otázka osmá odpovídala na třetí výzkumnou otázku, jež zkoumala, jaké jsou účastníky aktivit uváděné příčiny drop-outu. Na výběr bylo 6 možností a odpověď „Jiná“. Nejčastěji to byla právě ztráta zájmu, jež byla rozhodující pro 33 (26 %) dotázaných. Těsně za ní byla nejčastěji frekventovanou odpovědí časová náročnost, kterou uvedlo 27 (22 %) respondentů, mezi nimiž byli nejhojněji zastoupeni ti, jejichž aktivita byla sportovně zaměřená. Další v pořadí byla odpověď, že dotazovaní chtěli onen čas trávit jiným způsobem, což bylo rozhodující pro 24 (19 %) z nich. Pro některé pak byla osudná postava vedoucího či trenéra volnočasové aktivity, jež 17 (14 %) mladistvým nevyhovoval, a to opět nejvíce v oblasti sportu, kdy si dotazovaní stěžovali na postavu svého trenéra. Pro 4 (3 %) z dotazovaných to bylo nenaplněné očekávání a 5 (4 %) dalších ovlivnili jejich kamarádi, kteří rovněž skončili. Možnost „Jiná“ uvedlo 15 (12 %) dotázaných, což odpovídá těm, jež v následující otázce odpověděli, že se svou aktivitou pokračují i nadále. (viz. Graf 8.)

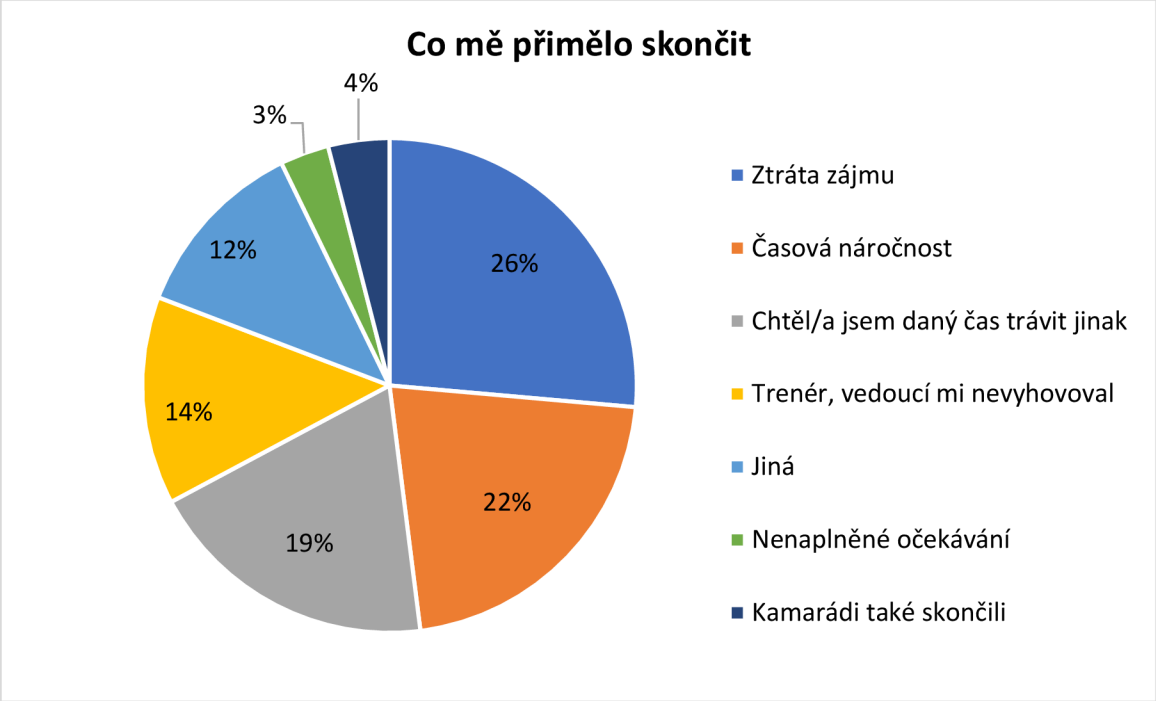

Graf č. 8: Co mě přimělo skončit Zdroj: vlastní

Otázka číslo devět byla otevřená a žádala po respondentech upřesnění a rozepsání konkrétnějších důvodů, pro které s aktivitou skončili. Ze 125 dotázaných jich 15 se svou organizovanou aktivitou neskončilo a stále v ní rádi pokračují, což je skutečně malé procento a poukazuje tak na důležitost tohoto tématu. Ve zbytku odpovědí se nejčastěji opakovaly podobné bližší důvody. Nejčastěji psaný důvod byl: „Přestalo mě to bavit“. Právě tato odpověď se dá v tomto věku očekávat, dětem se mění zájmy, neboť dospívají, a co pro ně bylo atraktivní dříve, nemusí být i dnes. Za touto odpovědí se několikrát opakoval důvod, jež zdůrazňoval čas. Dospívající měli pocit, že jim příslušná aktivita bere příliš mnoho času, který oni již chtějí trávit jinak, a ne v pravidelně konajícím se kroužku. Spousta dotazovaných pak zmiňovala jako důvod přechod na jinou školu, kdy se rovněž báli časového vytížení, které po nich gymnázium či SŠ bude vyžadovat. Již několikrát zmíněný čas hrál roli především u sportovců, kteří si stěžovali na velké množství tréninků, které pro ně v tomto věku přestaly být prioritou. Jak bylo zmíněno v části teoretické, dle Říčana (2014) by zde příčinou mohlo být uvědomění si, že vložené úsilí a síla do tréninků nejsou dostačující pro vrcholový sport a úspěchy v něm, je tedy o to těžší přimět se věnovat tolik času tréninku, který k těmto cílům nevede. Velkou roli sehrála postava vedoucího či trenéra, pod jehož vedením se aktivita konala, přičemž charakteristika těchto osob byla doplňována o slova zlý, příliš přísný a nechápající. V ostatních případech to potom byla změna vedoucí osoby, kterou respondenti měli rádi, za někoho, kdo jim nevyhovoval. Častokrát také dospívající vinili své rodiče, kteří je na aktivitu přihlásili, neboť

daná aktivita byla i jejich zálibou a chtěli, aby jejich děti měly aktivitu totožnou, to se bohužel nestalo a dotazovaní se v aktivitě nenašli a nebavila je. Touto problematikou se ve svém díle zabývá Bendl (2015), který pozitivně hodnotí, pokud rodiče předávají své zájmy dětem, avšak rodiče si musí uvědomit, že není nezbytné, aby děti měly zájmy stejné a toto rozhodnutí musí respektovat. Při výběru aktivity je tak již z počátku důležité přihlédnout k osobním vlastnostem a vlohám jedince, a ne se řídit tím, že z dítěte chceme nutně po svém vzoru mít také kupříkladu sportovce, pokud ke sportu vlohy nemá. Část z dotazovaných jako bližší důvod nenaplněného očekávání uvedla pocit, že jim daná aktivita nešla tak, jak si představovali, neboť většina doufala, že budou lepšími a více v ní vyniknou. Několik respondentů si dle jejich interpretace vybralo špatnou aktivitu a namísto ní se rozhodli vyzkoušet aktivitu novou, což je pozitivní výsledek, neboť na základě jednoho neúspěchu nezavrhli volnočasové aktivity obecně.

Následující otázka desátá byla rovněž otevřenou a chtěla zjistit, zda existuje něco, co by respondentům pomohlo u aktivity zůstat. Většina si však není jista, zda by jim něco mohlo pomoci u aktivity setrvat, a tak se nejvíce opakovala odpověď „nevím“ a „asi nic“. V návaznosti na časovou náročnost si respondenti mysleli, že kdyby se aktivita konala méně často, mohlo by to napomoci v jejich setrvání. Na časový problém navazovaly odpovědi „Mít více volného času a méně školy“. Zmiňovaný problém s vedoucím aktivity by dle dotazovaných byl řešitelný změnou vedoucího či trenéra. Některým by v jejich setrvání napomohl lepší kolektiv. Tato otázka měla přinést odpovědi na pátou výzkumnou otázku, tedy jakým způsob je možné napomoci dětem v setrvání u aktivity. Dle nejčetnějších odpovědí si většina dotázaných sama není jista, zda existuje něco, co by jim pomohlo setrvat, a tato otázka tak zůstává otevřenou a míří spíše na dospělé jedince, kteří ve volnočasové výchově sehrávají svou roli, zda by právě oni mohli napomoci dětem v setrvání a rozklíčování této otázky. Podstatnou roli zde bude hrát samotná příčina drop-outu a její povaha, neboť někdy šlo o pohnutky tak silné, kdy člověk další cestu, aby u aktivity mohl setrvat, již hledat zkrátka nechce.

Otázka jedenáctá byla výpovědí pro čtvrtou výzkumnou otázku, která zjišťovala, v jakém věku děti od své aktivity upustily. Zde výrazně převládla doba na druhém stupni ZŠ, tedy někdy mezi 12–15 rokem života, kdy se svou volnočasovou aktivitou skončilo celkem 77 (62 %) dotázaných, z nichž 50 bylo chlapců. Jak již bylo zmíněno, v tomto období se dospívající formují a nejčastěji od svých aktivit z dětství upouštějí, neboť je nadále nenaplňují či jim nechtějí věnovat onen drahocenný čas, jež chtějí trávit po svém. Na prvním stupni ZŠ, ve věku 7–11 let, s aktivitou skončilo 25 (20 %) respondentů. V mnohých případech za to zde mohl přestup na druhý stupeň v rámci jiného místa či daná aktivita byla pouze určena dětem prvostupňovým. Opověď „Jiná“ zvolilo 15 (12 %) dotázaných, jež jsou respondenti, kteří se

svou aktivitou pokračují i nadále, výzkum ukázal, že jsou to převážně dívky, které u aktivity setrvaly. Ve věku 16 let a později to bylo 8 (6 %) dotázaných. (viz. Graf 9.)

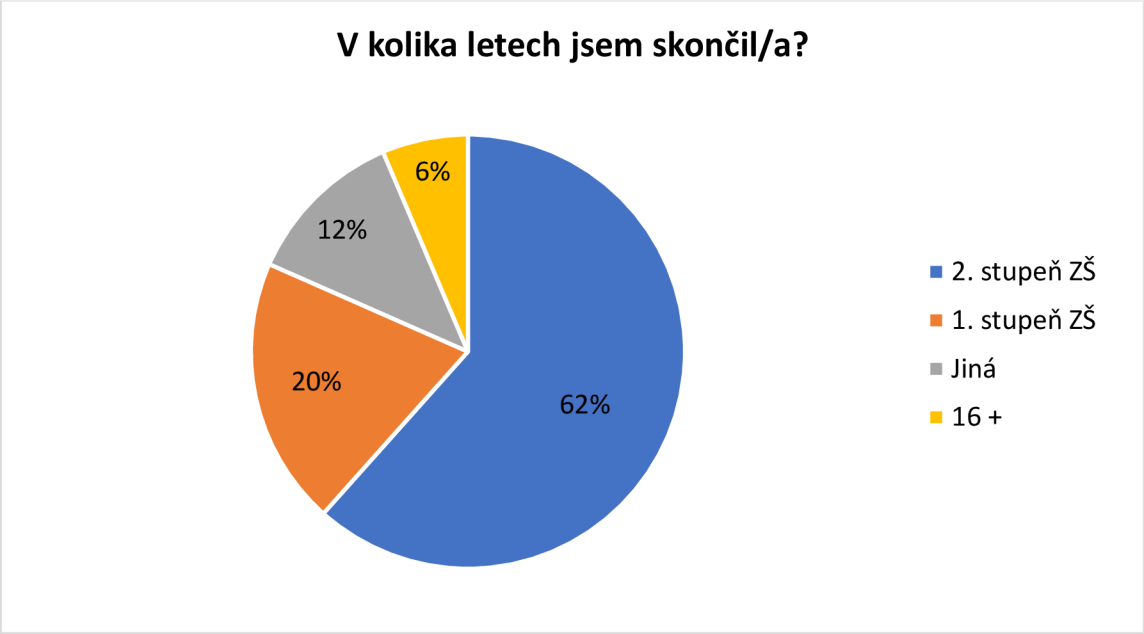

Graf č. 9.: V kolika letech jsem skončil/a? Zdroj: vlastní

Dvanáctá otázka se zaměřila na to, jak respondenti trávili nově vzniklý volný čas, jež jim ukončení dané aktivity přineslo. Na výběr měli ze tří možností a odpovědi „Jiná“, přičemž bylo možné zvolit více odpovědí. Nejvíce dotazovaných, celkem 41 (33 %), svůj nově vzniklý čas trávilo s kamarády. Další z možností „neorganizovaně“ si vybralo 37 (30 %) dotázaných. Nově vzniklý čas zaplnilo jinou organizovanou aktivitou 20 (16 %) dotazovaných, z nichž byla většina dívek. A odpověď „Jiná“ zvolilo 20 (16 %) respondentů, přičemž zde musíme zohlednit zmiňovaných 15, jež se své aktivitě nadále věnují. Možnost trávení času neorganizovaně a rovněž s kamarády si vybrali 3 (2 %) dotázaní a kombinaci s kamarády a jinou organizovanou aktivitou 4 (3 %) respondenti. (viz. Graf 10.)

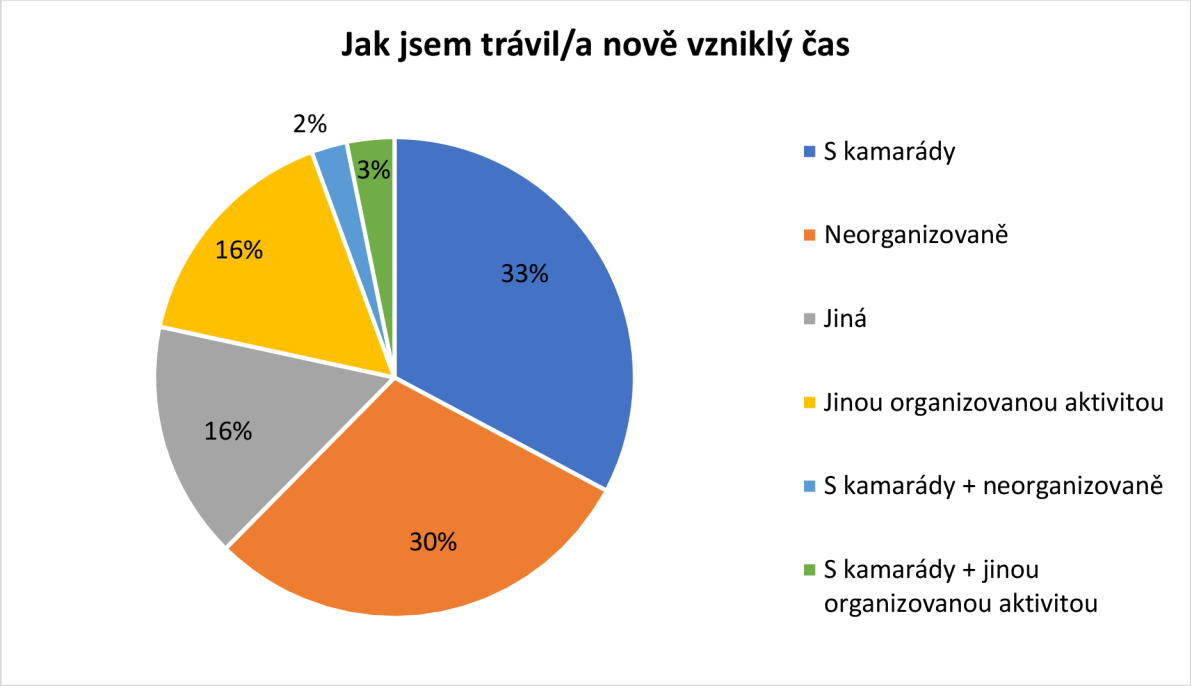

Graf č. 10.: Jak jsem trávil/a nově vzniklý čas Zdroj: vlastní

Otázka třináctá chtěla vědět, zda dotazovaní někdy zpětně litují ukončení dané aktivity. Možnost „Ne“ zvolilo 66 (53 %) dotázaných, přičemž je zde zahrnuto 15 odpovědí těch, kteří neskončili. Občas, ukončení dané aktivity lituje 42 (34 %) dotázaných. A odpověď „Ano“ tedy, že respondenti zpětně litují si zvolilo pouze 17 (13 %) dotázaných. (viz. Graf 11.)

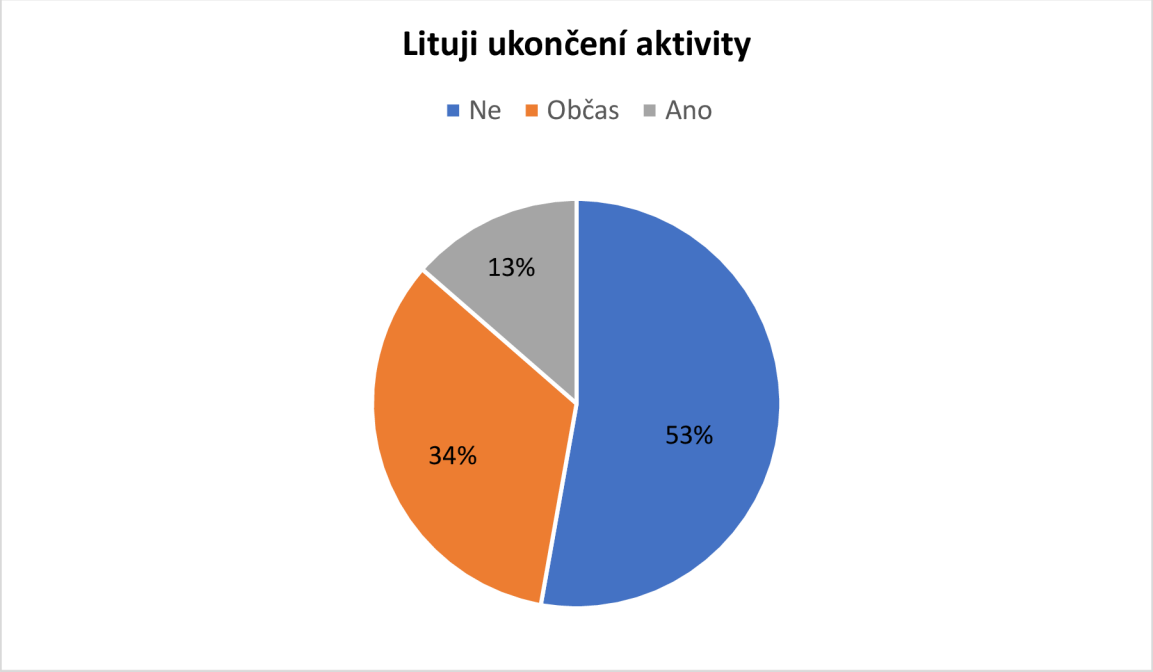

Graf č. 11.: Lituji ukončení aktivity Zdroj: vlastní

Poslední otázka čtrnáctá zjišťovala, zda se respondenti k aktivitě navracejí někdy i sami. Zde rovněž výrazně převládla možnost „Ne“, tedy ke své aktivitě se nevrací 73 (58 %) dotázaných, což je poměrně velké procento a zůstává tak otázkou, zda je příslušná aktivita již skutečně nenaplňovala natolik, že nemají chuť se k ní alespoň jednou za čas sami navrátit. Naopak 32 (26 %) respondentů se k aktivitě navracejí i sami. A občasně je to 20 (16 %) mladých lidí. (viz. Graf 12.)

Graf č. 12.: K aktivitě se někdy navracím sám Zdroj: vlastní

7 Diskuse

Praktická část cílila především na otázku příčin drop-outu volnočasových aktivit dětí, tedy z jakých konkrétnějších důvodu upouštějí od svých aktivit. Důležité bylo zjistit, jakým organizovaným volnočasovým aktivitám se děti ve svém volném čase věnují a co bylo jejich motivací k tomu, aby s danou aktivitou začaly. Dále pak, z jakých konkrétních důvodů a v jakém věku děti upouštějí od těchto aktivit. A zda je možné jim napomoci v jejich setrvání.

K zodpovězení těchto otázek dopomohlo výzkumné šetření, jež proběhlo formou anonymního dotazníku. Dotazník vyplnilo 74 (51 %) dívek a 70 (49 %) chlapců. Z čehož 133 (92 %) z nich mělo v období na ZŠ nějakou volnočasovou aktivitu, což bylo pozitivním zjištěním. Z těchto 133 se ve 125 (94 %) případech jednalo a aktivitu organizovanou, jež byla hlavním zájmem této práce.

V rámci druhu aktivit nejvíce převládl sport a pohybové aktivity, kterých se účastnilo celkem 78 (62 %) dotazovaných, byla tak potvrzena hypotéza č. 2, jež se domnívala, že právě sport je z palety aktivit pro děti číslem jedna. Pozorovatelná je shoda i s výzkumem Patočkové a kol. z roku 2021, který sport rovněž uvedl jakožto nejoblíbenější dětskou volnočasovou aktivitu, a to bez ohledu na pohlaví. Převahu této aktivity považujeme za žádoucí, neboť právě pohyb hraje důležitou roli v našich životech a pozitivní vztah k němu je dobré budovat již od útlého věku.

Motivací k tomu, aby dotazovaní s aktivitou začali byla nejčastěji domněnka toho, že by je zkrátka mohla bavit. Již od počátku tak u většiny existoval nějaký zájem o aktivitu, který je v počátku klíčovým, jak ve svém díle zmiňuje i Hájek a Pávková (2007). Byla tak potvrzena hypotéza č.1, jež tvrdila, že největší podíl respondentů volí volnočasovou aktivitu na základě zájmu a na základě sociálního okolí, jímž jsou kamarádi. Výsledky byla potvrzena i druhá část této hypotézy, neboť právě kamarádi byli hned číslem dva při motivaci k tomu, začít s aktivitou.

Pokud se ale podíváme na to, co respondenty přimělo s aktivitou skončit, byl to opět onen zmíněný zájem, který k aktivitě ztratili. Nadále v aktivitě nespatřovali uspokojení z jejího výkonu. Souvislost v tomto věku může být dána změnou zájmu na něco jiného, než jsou organizované aktivity. Další nejvíce zmiňovaná byla časová náročnost, kdy mladiství měli pocit, že jim tyto pravidelně se konající aktivity berou příliš času, který již chtěli využívat jiným způsobem, byla tak potvrzena hypotéza č. 3., jež byla stanovena na základě tvrzení z výzkumu Bocana (2011), který popisuje neatraktivitu organizovaných aktivit pro děti staršího školního věku, kdy tento čas chtějí trávit neorganizovaně a nejčastěji s kamarády.

Klíčovou roli v několika případech sehrála postava vedoucího či trenéra aktivity, který byl rovněž častým důvodem konce, tento důvod je poněkud překvapujícím, neboť vedoucí a trenéři volnočasových aktivit by měli být právě těmi, kteří děti podporují, pomáhají je nenásilně vést k cíli, ale určitě ne osobami, které zapříčiní konec jejich svěřenců s aktivitou. Roli volnočasových pracovníků vyzdvihuje i Pávková a kol. (2002). Ve svém díle tvrdí, že především v době dospívání, kdy jedinec hledá nové vzory a odpoutává se od rodiny, může být právě vedoucí tím, kdo se pro dítě stává vzorem. Tento výsledek je tak překvapující a bohužel v rozporu s těmito tvrzeními.

Nejčastějším obdobím v životech mladistvých, kdy se svou aktivitou rozhodli skončit, byl v 77 (62 %) případech 2. stupeň základní školy, čímž byla potvrzena hypotéza č. 4. Toto zjištění není nikterak překvapujícím, neboť právě v tomto období, se u dětí zájem o samotnou činnost mění především v zájem o sociální kontakty, pokud tyto kontakty nenalezli v daném kolektivu, jedinec často od aktivity upouští a hledá je jinde. Dalším důvodem může být neochota dospívajících se pravidelně vázat k organizované činnosti, které by se museli pravidelně účastnit a ta jim tak brala čas, o kterém chtějí nyní sami rozhodovat. Zmíněné faktory zřejmě úzce souvisí s vývojem jedinců, kteří právě v období na 2. stupni základní školy procházejí pubescencí, která zde sehrává svou roli. Podstatnou roli může sehrát i zmiňovaný přestup ze školy základní na školu střední, kdy si dospívající myslí, že nebudou mít již tolik volného času, nebo je tento klíčový moment v jejich životě přiměje uvědomit si, že daná aktivita je již nenaplňuje, ačkoliv by nad tím dříve nepřemýšleli.

Poslední otázkou po samotném drop – outu bylo pokusit se zjistit, zda existuje něco, co by dětem pomohlo u aktivity setrvat. Výsledek, kdy si většina dotázaných není vědoma, co by jim mohlo napomoci, asi není nikterak překvapí, přeci jen se jedná o dětskou věkovou kategorii a tato větší reflexe zůstává otázkou i pro dospělého pozorovatele. Pokud činitelem není něco jednoznačného, jako například uváděný vedoucí, kde se řešení nabízí celkem zřejmé, je tato otázka obecně nezodpověditelná, neboť samotná příčina drop-outu byla u každého trochu odlišná. Co však s tou nejčastěji uváděnou, jež byla ztráta zájmu o danou aktivitu? Zde by řešením mohlo být pokusit se najít zájem jiný, ale málokdo jej v tomto věku asi bude chtít hledat, neboť jak již bylo zmíněno, zájmem se nyní stává především čas neorganizovaný, jehož mohou být dospívající pánem.

Závěr

V této bakalářské práci jsme se podívali na téma volného času, jež je nedílnou součástí života dětí. Volný čas byl definován, stejně tak, jako jeho obecná funkce a jeho specifická funkce ve výchově dětí. Vymezena byla i specifika volného času dětí, mezi které patří žádoucí, nenásilné pedagogické vedení, jež není v rozporu se svobodou a dobrovolnou účastí jedince na těchto aktivitách. Dále se práce věnovala zájmovým činnostem a jejich dělení, přičemž výzkum ukázal pozitivní zjištění, že dnes u dětí jednoznačně vedou zájmové aktivity sportovního rázu. V další části byla blíže specifikována výchova ve volném čase, její cíle, podmínky, a především rozdělení na trávení volného času neorganizovaným a organizovaným způsobem, který byl pro tuto práci stěžejní, neboť zde se děti pravidelně a systematicky věnují nějaké aktivitě, pod odborným dohledem, který je v tomto věku žádoucím. Představeni byli i činitelé, jež nějakým způsobem ovlivňují volný čas dětí, jako jsou zařízení pro mimoškolní výchovu, rodina, a především pracovníci volného času a jejich vztah k vychovávaným jedincům. Jelikož právě vedoucí volnočasové aktivity se, především v době dospívání, může stát pro dítě vzorem. Posledním tématem části praktické byla cílová skupina této práce, tedy děti staršího školního věku a její specifika, především pak role puberty a způsoby trávení volného času.

Samotný výzkum bakalářské práce potvrdil, že děti staršího školního věku mají skutečně tendenci upouštět od své volnočasové aktivity. Tak, jako jejich nejčastější pohnutkou k tomu, aby s aktivitou začali bývá zájem, bohužel i v případě drop-outu se jím opět ukázal být onen zájem a jeho ztráta. Pokud se jedná o úplnou ztrátu zájmu k aktivitě a není za ní schovaný jiný důvod, dále není na místě otázka pomoci v setrvání u aktivity, neboť by byla v rozporu s dobrovolnou účastí na volnočasových aktivitách, které mají jedince především naplňovat a přinášet mu štěstí. Pokud je příčinou drop-outu vedoucí osoba volnočasového kroužku, je to příčina, se kterou se dá něco udělat, ba dokonce se kterou by se něco dělat mělo. Řešení se nabízí hned několik, ale je škoda úplného ukončení aktivity pro tento či podobný důvod.

Výzkum nastínil, že většina mladistvých si není jista, zda by jim něco pomohlo u aktivity setrvat. Pokud příčina drop-outu není úplná ztráta zájmu, něco pro záchranu zajisté udělat lze. Tento úkon je však primárně na rodičích a pracovnících volného času, kteří dětem mohou pomoci nalézt nejrůznější nové cesty k setrvání, podstatnou však stále zůstává dobrovolnost. Dospělí jedinci by tak měli mít větší zájem o to, z jakých konkrétních důvodů děti od svých aktivit upouštějí a zda jim v některých případech právě oni mohou napomoci v setrvání.

Použitá literatura

Bendl, S. (2015). *Vychovatelství: učebnice teoretických základů oboru*. Grada.

Bocan, M. (2012). *Děti v ringu dnešního světa: hodnotové orientace dětí ve věku 6 až 15 let.* Národní institut dětí a mládeže Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.

Čáp, J., & Mareš, J. (2001). *Psychologie pro učitele*. Portál.

Gavora, P. (2005). *Učitel a žáci v komunikaci*. Paido.

Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu.* Paido.

Gillnerová, I. (2009). Společné činnosti rodičů a dětí a styly rodičovské výchovy. *Československá psychologie*, 53 (4), 336–348.

Hájek, B. (2007). *Nástin metodiky vedení zájmové činnosti*. Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta.

Hájek, B., & Pávková, J. (2007). *Školní družina.* Portál.

Hájek, B., Hofbauer, B., & Pávková, J. (2011). *Pedagogické ovlivňování volného času: současné trendy*. Portál.

Hofbauer, B. (2004). *Děti, mládež a volný čas*. Portál.

Kaplánek, M. (2012). *Čas volnosti – čas výchovy: pedagogické úvahy o volném čase.* Portál.

Kaplánek, M. (2017). *Volný čas a jeho význam ve výchově.* Portál.

Kaplánek, M., Čermák, D., Patočková, V., Macků, R., & Dudová, A. (2022). *Volný čas dětí staršího školního věku.* Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.

Němec, J. (2002). *Kapitoly ze sociální pedagogiky a pedagogiky volného času pro doplňující pedagogické studium*. Paido.

Pávková, J., Hájek, B., Hofbauer, B., Hrdličková, V. & Pavlíková, A. (2002). *Pedagogika volného času: [teorie, praxe a perspektivy výchovy mimo vyučování a zařízení volného času]* (3. aktualiz. vyd.). Portál.

Říčan, P. (2014). *Cesta životem: vývojová psychologie*. Portál

Šimíčková – Čížková, J. (2005). *Přehled vývojové psychologie*. Univerzita Palackého

Vališová, A. & Kasíková, H. (2011). *Pedagogika pro učitele*. Grada Publishing

Vágnerová, M. (2012). *Vývojová psychologie: dětství a dospívání.* Karolinum

Internetové zdroje

Athenstaedt U., Mikula, G., & Bredt, C. (2009). Gender Role Self – Concept and Leisure Activities of Adolescents. *Sex Roles*, 60, 399–409. https://link.springer.com/article/10.1007/s11199-008-9543-y

Bauman, P. (2012). Současné podoby pedagogiky volného času. *Pedagogika, časopis pro vědy o vzdělání a výchově. 2012* (4). 404-425. https://pages.pedf.cuni.cz/pedagogika/files/2013/10/Ped_4_12_06_Současné_podoby_404_425.pdf

Bocan, M., Maříková, H. & Spálenský, A. (2011, 30. června). *Hodnotové orientace dětí ve věku 6–15 let.* Národní institut dětí a mládeže MŠMT: Národní registr výzkumu o dětech a mládeži. http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1310479648.pdf

Kaplánek, M., & Kočerová, M. (2011). *Participace – nejlepší způsob výchovy k demokracii.* https://e-pedagogium.upol.cz/pdfs/epd/2011/01/03.pdf

Mahoney, J. L., & Stattin, H. (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal Of Adolescence*, 23, 113–127. https://www.researchgate.net/publication/12487270_Leisure_activities_and_adolescent_antisocial_behavior_The_role_of_structure_and_social_context

Patočková, V., Čermák, D., & Šafr, J. (2022). *Volný čas dětí staršího školního věku a jeho prožívání.* Výsledky reprezentativního výzkumu v České republice 2021 (monitorovací studie). www.soc.cas.cz/publikace/volny-cas-deti

Zákon č. 563/2004 Sb., *zákon o pedagogických pracovnících a o změně některých zákonů* (2016). https://www.msmt.cz/dokumenty-3/novela-zakona-o-pedagogickych-pracovnicich

Seznam použitých zkratek

SŠ střední škola
SVČ středisko volného času
ŠD školní družina
ŠK školní klub
ZŠ základní škola
ZUŠ základní umělecká škola

Seznam grafů

Graf č. 1.: Pohlaví respondentů
Graf č. 2.: Věk respondentů
Graf č. 3.: Volnočasová aktivita v době ZŠ
Graf č. 4.: Organizovaná aktivita
Graf č. 5.: Druh volnočasové aktivity
Graf č. 6.: Časová náročnost
Graf č. 7.: Co mě přimělo začít
Graf č. 8.: Co mě přimělo skončit
Graf č. 9.: V kolika letech jsem skončil/a?
Graf č. 10.: Jak jsem trávil/a nově vzniklý čas
Graf č. 11.: Lituji ukončení aktivity
Graf č. 12.: K aktivitě se někdy navracím sám

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Dotazník

Příloha č. 1

Dotazník

Příčiny drop-outu volnočasových aktivit dětí

Dobrý den,
věnujte prosím několik minut svého času vyplnění následujícího dotazníku.
Jehož cílem je zjistit, z jakých důvodů děti upouštějí od svých volnočasových aktivit.

1. Pohlaví? Žena Muž Jiná

2. Kolik je ti let? 14 15 16 17 jiná

3. Měl/a jsi na ZŠ nějakou volnočasovou aktivitu? Ano Ne

4. Jednalo se o aktivitu organizovanou? (kroužek, klub…) Ano Ne

5. O jakou volnočasovou aktivitu šlo? (Pokud jsi měl aktivit více, věnuj se prosím té, kterou považuješ za hlavní)

    a. Sportovní a pohybové aktivity
    b. Hudební a dramatické aktivity
    c. Výtvarné a rukodělné aktivity
    d. Technické aktivity
    e. Přírodovědné aktivity
    f. Vzdělávací aktivity
    g. Turistické aktivity
    h. Jiná

6. Kolikrát týdně jsi aktivitu navštěvoval?
    a. 1x týdně
    b. 2x týdně
    c. 3x týdně
    d. 4x týdně
    e. Jiná

7. Jaký byl hlavní důvod proč ses aktivitě začal/a věnovat?
    a. Mysle/a jsem si, že by mě mohla bavit
    b. Rozhodnutí/ nátlak rodičů

c. Dělali to moji kamarádi
d. Jiná

8. Z jakého důvodu jsi s aktivitou skončil/a?
    a. Časová náročnost
    b. Ztráta zájmu o danou aktivitu
    c. Chtěl/a jsem daný čas trávit jinak
    d. Trenér, vedoucí mi nevyhovoval
    e. Přestali chodit moji kamarádi
    f. Nenaplněné očekávání
    g. Jiná

9. Zde prosím rozepiš důvody, proč jsi s aktivitou skončil?

10. Co by ti pomohlo, abys u aktivity zůstal?

11. V kolika letech jsi s aktivitou skončil?
    a. 7-11 let (1.stupeň ZŠ)
    b. 12-15 let (2.stupeň ZŠ)
    c. 16 + (později)
    d. Jiná

12. Jak jsi trávil nový volný čas, jež ti ukončení dané aktivity přinesl?
    a. S kamarády
    b. Neorganizovaně
    c. Jinou organizovanou volnočasovou aktivitou
    d. Jiná

13. Lituješ někdy zpětně ukončení dané aktivity?
    a. Ano
    b. Ne
    c. Občas

14. Navracíš se někdy k aktivitě i sám?
    a. Ano
    b. Ne
    c. Občas